

Lagrådsremiss

Olagligt statsstöd

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 7 februari 2013

Annie Lööf

Dan Sandberg
(Näringsdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås en ny lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler. I förslaget regleras stödgivares och stödmottagares skyldigheter när statligt stöd som omfattas av artikel 107.1 i EUF-fördraget har lämnats utan att anmälningsskyldigheten enligt artikel 108.3 i fördraget har iakttagits, s.k. olagligt stöd.

I lagförslaget anges att den som lämnat olagligt stöd ska återkräva det och att den som mottagit sådant stöd ska återbetala det jämte ränta. Frågor om återkrav av olagligt stöd som har lämnats av staten prövas av den myndighet som regeringen bestämmer. Det föreslås även bestämmelser om hur ränta ska beräknas och om preskription av fordran som avser återbetalning av olagligt stöd. En talan om återbetalning av olagligt stöd ska, enligt förslaget, väckas av stödgivaren i tingsrätt. I rättegången ska bestämmelserna i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning om saken inte är tillåten tillämpas. Om käranden visar sannolika skäl för sin talan får rätten besluta om interimistisk återbetalning. En möjlighet att kvitta rättegångskostnader föreslås liksom en bestämmelse om att verkställighet av dom eller beslut om återbetalning inte hindras av att gäldenären ställer säkerhet.

Till den nya lagen förs från lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler dels en bestämmelse om upplysningsskyldighet i statsstödsärenden, som byggs ut något, dels, oförändrad, en bestämmelse om Europeiska kommissionens kontrollbesök. 1994 års lag föreslås bli upphävd.

I lagrådsremissen föreslås också att bestämmelserna om revisorsgranskning i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. mildras.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2013.

Innehållsförteckning

1	Beslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.	9
3	Ärendet och dess beredning	10
4	Bakgrund.....	10
4.1	EUF-fördragets bestämmelser om statligt stöd.....	10
4.1.1	Inledning.....	10
4.1.2	Förbudet mot statligt stöd	10
4.1.3	Undantag från förbudet mot statligt stöd	13
4.2	Anmälningssplikt och kommissionens granskning av stöd	14
4.2.1	Inledning.....	14
4.2.2	Förfaranden vid anmält stöd	15
4.2.3	Förfarandet vid olagligt stöd.....	15
4.2.4	Förfaranden rörande befintliga stödordningar	16
4.2.5	Undantag från anmälningssplikten.....	17
4.3	EU-rättens innehåll vid stöd som lämnats i strid med fördraget	18
4.3.1	Genomförandeförbud.....	18
4.3.2	Återkrav och återbetalning	18
4.3.3	Stödåtgärders ogiltighet.....	21
4.3.4	Möjlighet att göra gällande rätt till stöd i strid med genomförandeförbudet?.....	22
4.3.5	Skadestånd.....	22
4.3.6	De nationella domstolarnas och kommissionens roller.....	22
4.4	Nuvarande svenska genomförandebestämmelser	23
4.4.1	Lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler	23
4.4.2	Förordningen (1988:764) om statligt stöd till näringslivet.....	24
5	Behovet av ny lagstiftning	25
5.1	Återkrav på talan av stödgivaren	25
5.2	Återkrav m.m. på talan av tredje man	28
5.3	Skadestånd.....	30
6	Den nya lagstiftningens innehåll	30
6.1	Återkrav	31
6.1.1	Vem ska ansvara för att återkrav sker?.....	31
6.1.2	Särskilt om återkrav vid stöd på grund av skattelagstiftning.....	33

6.2	Återbetalningsskyldighet.....	35
6.2.1	Skyldighet att betala tillbaka stöd.....	35
6.2.2	Ränta	36
6.2.3	Preskription av återbetalningsskyldighet.....	37
6.2.4	Möjlighet att göra gällande rätt till stöd	38
6.3	Rättegången i mål om olagligt stöd	40
6.3.1	Vilka domstolar bör handlägga mål om återkrav av olagligt stöd?.....	40
6.3.2	Handläggningsordning	41
6.3.3	Interimistiska beslut	42
6.3.4	Överklagande av beslut under rättegången.....	44
6.3.5	Rättegångskostnader.....	45
6.3.6	Verkställighet av dom och beslut	46
7	Frågan om tillsynsmyndighet.....	47
8	Regeringskansliets tillgång till uppgifter	48
9	Kontrollbesök.....	49
10	Reglerna om revisorsintyg enligt lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. ändras	50
11	Undantag från självkostnadsprincipen	53
12	Ikraftträdande m.m.....	56
13	Förslagets konsekvenser	57
14	Författningskommentar.....	58
14.1	Förslaget till lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler.....	58
14.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.	64
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Olagligt statsstöd (SOU 2011:69).....	66
Bilaga 2	Författningsförslag (SOU 2011:69)	71
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna.....	80

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler,
2. lag om ändring i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller för statligt stöd i den mening som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

Definitioner

2 § I denna lag avses med

stöd: varje åtgärd som uppfyller de kriterier som fastställs i artikel 107.1 i EUF-fördraget, och

olagligt stöd: stöd som lämnas i strid med genomförandeförbudet i artikel 108.3 sista meningen i EUF-fördraget.

Skyldighet att återkräva olagligt stöd

3 § Den som har lämnat olagligt stöd ska återkräva stödet, om inte återkrav får underlåtas enligt EU-rätten.

Frågor om återkrav enligt första stycket av stöd som har lämnats av staten prövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

Skyldighet att återbetala olagligt stöd

4 § Den som har tagit emot olagligt stöd ska betala tillbaka stödet, om inte återbetalning får underlåtas enligt EU-rätten.

Ränta

5 § Den som ska betala tillbaka olagligt stöd ska betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till stödmottagarens förfogande till den dag då stödet betalas tillbaka. Om Europeiska kommissionen beslutar att ett olagligt stöd är förenligt med den inre marknaden, ska stödmottagaren betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till stödmottagarens förfogande till den dag då Europeiska kommissionen meddelar beslutet.

Ränta enligt första stycket beräknas enligt bestämmelserna i kapitel V i kommissionens förordning (EG) nr 794/2004 av den 21 april 2004 om genomförande av rådets förordning (EG) nr 659/1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget¹.

¹ EUT L 140, 30.4.2004, s.1 (Celex 32004R0794).

Preskription

6 § Preskriptionslagen (1981:130) gäller i fråga om preskription av en fordran som avser återbetalning av olagligt stöd. Förutom genom sådana åtgärder som avses i 5 § preskriptionslagen avbryts preskription av en sådan fordran på det sätt som avses i artikel 15.2 i rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget².

Talan om återbetalning av olagligt stöd

7 § Talan enligt denna lag om återbetalning av olagligt stöd och betalning av ränta på sådant stöd får väckas av stödgivaren.

Interimistiska beslut

8 § Rätten får besluta om omedelbar återbetalning av olagligt stöd och om omedelbar betalning av ränta på sådant stöd, om kändan visar sannolika skäl för sin talan enligt 7 §.

I fråga om beslut enligt första stycket tillämpas 15 kap. 5 § andra- fjärde styckena samt 6 och 8 §§ rättegångsbalken.

9 § Betalning enligt 8 § ska ske till Länsstyrelsen i Stockholms län. Belopp som betalats till länsstyrelsen ska utan dröjsmål göras räntebärande. När dom som avser talan om återbetalning har vunnit laga kraft, ska länsstyrelsen betala ut beloppet jämte ränta till stödgivaren i den mån talan har bifallits och till svaranden i den mån talan har lämnats utan bifall eller målet har avskrivits.

Handläggningen i domstol

10 § Bestämmelserna i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning om saken inte är tillåten tillämpas i mål enligt 7 §.

11 § Beslut enligt 8 § får överklagas särskilt.

Rättegångskostnader

12 § I mål enligt denna lag tillämpas 18 kap. rättegångsbalken. Om det finns särskilda skäl, får dock rätten besluta att var och en av parterna ska svara för sina rättegångskostnader.

Verkställighet av dom eller beslut som avser återbetalnings- skyldighet

13 § Verkställighet av en dom varigenom en stödmottagare har förpliktats att betala tillbaka olagligt stöd eller att betala ränta på sådant stöd hindras inte genom att gäldenären ställer säkerhet på något av de sätt som anges i 3 kap. 6 § första stycket 2 och 3 utsökningsbalken.

² EGT L 83, 27.3.1999, s. 1 (Celex 31999R0659).

Verkställighet av ett interimistiskt beslut varigenom en stödmottagare har förpliktats att betala tillbaka olagligt stöd eller att betala ränta på sådant stöd hindras inte genom att gäldenären ställer säkerhet på något av de sätt som anges i 3 kap. 6 § första stycket utsökningsbalken.

Upplysningsskyldighet

14 § Den som avser att vidta eller ändra stödåtgärder som Europeiska kommissionen enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget ska underrättas om, ska lämna upplysningar om åtgärderna till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Den som kan antas ha upplysningar som regeringen behöver i ett ärende om statligt stöd vid Europeiska kommissionen ska på begäran lämna dessa uppgifter till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Kontrollbesök

15 § När Europeiska kommissionen har beslutat om ett kontrollbesök enligt rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget har kommissionen rätt att få handräckning av Kronofogdemyndigheten för att genomföra följande åtgärder hos företaget:

1. granska räkenskaper och andra affärshandlingar samt ta kopior av dessa handlingar, och

2. få tillträde till samtliga lokaler och markområden som utnyttjas av det berörda företaget.

Frågor om handräckning enligt denna paragraf prövas av Kronofogdemyndigheten. Kronofogdemyndigheten ska inte underrätta företaget om en begäran om handräckning innan verkställighet sker. Därutöver gäller bestämmelserna i utsökningsbalken om verkställighet av förpliktelse som inte avser betalningsskyldighet eller avhysning.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013, då lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler ska upphöra att gälla.

2. Lagen tillämpas även på olagligt stöd som lämnats före ikraftträdandet.

3. Bestämmelserna i 8–13 §§ ska inte tillämpas i fråga om mål som är anhängiga när denna lag träder i kraft.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.

Häri genom föreskrivs att 7 och 9 §§ samt rubriken närmast före 7 § lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Revision

Granskning och rapport

7 §

Företagets revisor *skall* för varje räkenskapsår granska om en öppen redovisning och en separat redovisning för ett företag har fullgjorts i enlighet med bestämmelserna i denna lag och i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Revisorn *skall utfärda ett särskilt intyg* över granskningen. *Intyget skall* lämnas till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och förvaltningsorgan på samma sätt och inom samma tid som föreskrivs för revisionsberättelsen enligt tillämplig revisionsförfattning för företaget.

Företagets revisor *ska översiktligt* för varje räkenskapsår granska om en öppen redovisning och en separat redovisning för ett företag har fullgjorts i enlighet med bestämmelserna i denna lag och i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Revisorn *ska upprätta en rapport* över granskningen. *Rapporten ska* lämnas till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och förvaltningsorgan på samma sätt och inom samma tid som föreskrivs för revisionsberättelsen enligt tillämplig revisionsförfattning för företaget.

9 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. den öppna redovisningens och den separata redovisningens utformning och innehåll i olika företag, och

2. *revisionen* av den öppna redovisningen och den separata redovisningen enligt 7 §.

Regeringen får vidare meddela föreskrifter om att information från en öppen redovisning och en separat redovisning samt *intyg* enligt 7 § andra stycket *skall* ges in till en eller flera myndigheter.

2. *granskningen* av den öppna redovisningen och den separata redovisningen enligt 7 §.

Regeringen får vidare meddela föreskrifter om att information från en öppen redovisning och en separat redovisning samt *rapport* enligt 7 § andra stycket *ska* ges in till en eller flera myndigheter.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Bestämmelserna i 7 § tillämpas första gången av företag för det räkenskapsår som inleds efter ikraftträdandet.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 4 februari 2010 kommittédirektiv om att bl.a. överväga förändringar i de svenska genomförandereglererna på statsstödsområdet (dir. 2010:09).

Utredningen, som antog namnet Statsstödsutredningen, redovisade i oktober 2011 betänkandet *Olagligt statsstöd* (SOU 2011:69). Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Näringsdepartementet (N2011/6221/MK).

Till denna lagrådsremiss fogas en sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1*, utredningens lagförslag som *bilaga 2* och en förteckning över remissinstanserna som *bilaga 3*.

4 Bakgrund

4.1 EUF-fördragets bestämmelser om statligt stöd

4.1.1 Inledning

EUF-fördragets bestämmelser om statligt stöd finns i artiklarna 107–109. Artikel 107.1 innehåller ett generellt förbud mot statligt stöd. Av artikel 107.2 och 107.3 framgår emellertid att statligt stöd i vissa fall är eller kan vara förenligt med den inre marknaden och i så fall tillåtet.

Artikel 108 innehåller bestämmelser om EU-kommissionens granskning av statligt stöd. Statsstödsreglerna bygger på ett system med förhandsgranskning. Enligt artikel 108.3 ska medlemsstaterna anmäla planer på att vidta eller ändra stödåtgärder till kommissionen. De får inte genomföra åtgärderna förrän kommissionen genomfört föreskrivet granskningsförfarande.

Av artikel 109 framgår att rådet får på förslag av kommissionen och efter att ha hört Europaparlamentet anta de förordningar som behövs för tillämpningen av artiklarna 107 och 108, särskilt villkoren för tillämpningen av artikel 108.3, och vilka stödåtgärder som ska vara undantagna från detta förfarande.

4.1.2 Förbudet mot statligt stöd

Artikel 107.1 i EUF-fördraget

Den centrala bestämmelsen om statligt stöd finns i artikel 107.1 i EUF-fördraget, som har följande lydelse.

Om inte annat föreskrivs i fördragen, är stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att snedvrída konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion, oförenligt med den inre marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna.

För att det ska vara fråga om statligt stöd i den mening som avses i denna bestämmelse krävs alltså att stödet

1. ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel,
2. gynnar vissa företag eller viss produktion, och
3. snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen samt påverkar handeln mellan medlemsstaterna.

I det följande behandlas kort dessa förutsättningar.

Stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel

För att en åtgärd ska utgöra statligt stöd krävs inledningsvis att stödet ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel. Även medel från offentligt ägda bolag kan vara statliga medel.¹ Med medlemsstat avses inte enbart staten på central nivå utan även regionala och lokala offentliga organ. Stödet behöver inte lämnas direkt av en medlemsstat utan kan även ges genom privata eller offentliga organ som utsetts av staten.

För att kriteriet att stödet ska ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel ska vara uppfyllt krävs också att stödet innebär en överföring av statliga medel.² Med överföring avses inte enbart direkta överföringar av offentliga medel utan även exempelvis avstående från krav. Exempel på åtgärder som ansetts som stöd är direkta bidrag, räntesubventioner, försäljning eller köp till särskilt förmånliga villkor, kapitaltillskott och avstående från fordringar.

Gynnande av vissa företag eller viss produktion

För att en åtgärd ska innebära statligt stöd krävs även att den gynnar vissa företag eller viss produktion. I detta krav ligger dels att åtgärden ska innebära en ekonomisk fördel för mottagaren, dels att åtgärden ska vara selektiv.

När det gäller frågan om en åtgärd innebär en ekonomisk fördel måste det avgöras om det mottagande företaget får ekonomiska fördelar som det inte skulle ha erhållit under normala marknadsvillkor.³

Beträffande åtgärder som en medlemsstat såsom ägare till offentliga företag vidtar i förhållande till sina företag görs bedömningen av om åtgärden innebär en ekonomisk fördel utifrån principen om den marknadsekonomiske investeraren. Denna princip innebär att en åtgärd av nämnt slag innebär en ekonomisk fördel om en privat investerare inte skulle ha utfört åtgärden i fråga på samma villkor.⁴ På motsvarande sätt talar man i andra sammanhang om principen om en marknadsekonomisk kreditgivare, fordringsägare m.m.

Som nämnts ovan gäller vidare att en åtgärd innebär stöd endast om den är selektiv. En statlig åtgärd som utan åtskillnad gynnar alla företag

¹ EU-domstolens dom den 16 maj 2002 i mål C-482/99, Frankrike mot kommissionen, REG 2002, s. I-4397, punkt 36–38.

² EU-domstolens dom den 30 november 1993 i mål C-189/91, Petra Kirsammer-Hack, REG 1993, s. I-6185, punkt 17.

³ EU-domstolens dom den 11 juli 1996 i mål C-39/94, SFEI m.fl., REG 1996, s. I-3547, och den 2 september 2010 i mål C-399/08 P, kommissionen mot Deutsche Post, REU 2010, s. I-7831, punkt 40.

⁴ Se exempelvis tribunalens dom den 30 april 1998 i mål T-16/96, Cityflyer mot kommissionen, REG 1998, s. II-757, punkt 51.

som är etablerade i landet anses inte utgöra statligt stöd eftersom åtgärden i så fall inte är selektiv.⁵ Åtgärder som är begränsade branschvis eller geografiskt eller är förbehållna en viss kategori av företag är emellertid selektiva.⁶

När det gäller företagsbegreppet har EU-domstolen i flera domar rörande statligt stöd hänvisat till innebörden av begreppet när det förekommer i EUF-fördragets övriga konkurrensregler.⁷ Enligt domstolens praxis avseende begreppet i det sammanhanget omfattar det varje enhet som bedriver ekonomisk verksamhet, oavsett enhetens rättsliga form och oavsett hur den finansieras.⁸ Ekonomisk verksamhet utgörs i sin tur av all verksamhet som består i att erbjuda varor eller tjänster på en viss marknad.⁹ Det saknar betydelse att verksamheten bedrivs utan vinstsyfte.¹⁰

Snedvridning eller hot om snedvridning av konkurrensen samt påverkan på handeln mellan medlemsstaterna

För att en åtgärd ska utgöra otillåtet statligt stöd i den mening som avses i artikel 107.1 krävs slutligen att åtgärden dels snedvrider eller hotar att snedvrider konkurrensen, dels påverkar handeln mellan medlemsstaterna. Även om det finns en teoretisk skillnad mellan påverkan på konkurrensen respektive på handeln mellan medlemsstaterna, görs vid den praktiska tillämpningen ingen större skillnad mellan dessa två begrepp. EU-domstolen har uttalat att om ett statligt finansiellt stöd förstärker ett företags ställning i förhållande till andra konkurrerande företag i handeln inom gemenskapen så ska denna handel anses påverkas av stödet¹¹ EU-domstolen har vidare slagit fast att "[n]är en medlemsstat beviljar stöd till ett företag, kan nämligen inhemsk produktion komma att upprätthållas eller ökas, med följden att /.../ möjligheterna för företag som är etablerade i andra medlemsstater att exportera sina produkter till marknaden i denna stat minskas. Ett sådant stöd kan således påverka handeln mellan medlemsstaterna och snedvrider konkurrensen."¹²

Det är således inte nödvändigt att det företag som tar emot stöd bedriver handel med andra medlemsstater.

⁵ EU-domstolens dom den 8 november 2001 i mål C-143/99, Adria-Wien Pipeline och Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke, REG 2001, s. I-8365, punkt 35.

⁶ EU-domstolens dom den 26 september 1996 i mål C-241/94, Frankrike mot kommissionen, REG 1996, s. I-4551, punkt 22.

⁷ EU-domstolens dom den 10 januari 2006 i mål C-222/04, Cassa di Risparmio di Firenze m.fl., REG 2006, s. I-289, punkt 107.

⁸ Se exempelvis EU-domstolens dom av den 23 april 1991 i mål C-41/90, Höfner och Elser, REG 1991, s. I-1979, punkt 21.

⁹ EU-domstolens dom den 12 september 2000 i de förenade målen C-180/98–C-184/98, Pavlov m.fl., REG 2000, s. I-6451, punkt 75.

¹⁰ EU-domstolens dom den 21 september 1999 i mål C-67/96, Albany, REG 1999, s. I-5751, punkt 85.

¹¹ EU-domstolens dom den 17 september 1980 i mål 730/79, Philip Morris Holland mot kommissionen, REG 1980, s. 2671.

¹² EU-domstolens dom den 13 juli 1988 i mål 102/87, Frankrike mot kommissionen, REG 1988, s. 4067, punkt 19.

Avslutande kommentar

Avslutningsvis kan det påpekas att det är verkningarna av en åtgärd som är relevant för bedömningen av om det är fråga om stöd enligt artikel 107.1, inte i vilket syfte åtgärden vidtas. EU-domstolen har förklarat att "[s]yftet med artikel [107] är att förhindra att handeln mellan medlemsstaterna påverkas av förmåner som beviljats av de offentliga myndigheterna och som i olika former snedvrider eller hotar att snedvrider konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion. Artikel [107] tar sålunda ingen hänsyn till orsaken eller syftena med de aktuella åtgärderna, som en medlemsstat vidtar, utan definierar dem i förhållande till deras verkningar."¹³

4.1.3 Undantag från förbudet mot statligt stöd

Åtgärder som är att anse som statligt stöd enligt artikel 107.1 är som utgångspunkt otillåtna. Det finns emellertid undantag från denna huvudregel. I artikel 107.2 föreskrivs att visst stöd är förenligt med den inre marknaden:

Förenligt med den inre marknaden är

a) stöd av social karaktär som ges till enskilda konsumenter, under förutsättning att stödet ges utan diskriminering med avseende på varornas ursprung,

b) stöd för att avhjälpa skador som orsakats av naturkatastrofer eller andra exceptionella händelser,

c) stöd som ges till näringslivet i vissa av de områden i Förbundsrepubliken Tyskland som påverkats genom Tysklands delning i den utsträckning stödet är nödvändigt för att uppväga de ekonomiska nackdelar som uppkommit genom denna delning. Fem år efter ikraftträdandet av Lissabonfördraget får rådet på förslag av kommissionen anta ett beslut om upphävande av denna punkt.

Vidare föreskrivs i artikel 107.3 att visst stöd kan vara förenligt med den inre marknaden:

Som förenligt med den inre marknaden kan anses

a) stöd för att främja den ekonomiska utvecklingen i regioner där levnadsstandarden är onormalt låg eller där det råder allvarlig brist på sysselsättning och i de regioner som avses i artikel 349, med hänsyn till deras strukturella, ekonomiska och sociala situation,

b) stöd för att främja genomförandet av viktiga projekt av gemensamt europeiskt intresse eller för att avhjälpa en allvarlig störning i en medlemsstats ekonomi,

c) stöd för att underlätta utveckling av vissa näringsverksamheter eller vissa regioner, när det inte påverkar handeln i negativ riktning i en omfattning som strider mot det gemensamma intresset,

d) stöd för att främja kultur och bevara kulturarvet, om sådant stöd inte påverkar handelsvillkoren och konkurrensen inom unionen i en omfattning som strider mot det gemensamma intresset,

¹³ EU-domstolens dom den 2 juli 1974 i mål 173/73, Italien mot kommissionen, REG 1974, s. 709, punkt 26–27.

e) stöd av annat slag i enlighet med vad rådet på förslag från kommissionen kan komma att bestämma genom beslut.

Undantagen i artikel 107.2 är absoluta, vilket innebär att kommissionen inte kan vägra undantag om de angivna kriterierna är uppfyllda. Beträffande undantagen enligt artikel 107.3 har kommissionen däremot ett omfattande utrymme för skönmässig bedömning av om undantag kan medges. När det gäller de senare undantagen har kommissionen antagit vissa förordningar om undantag från anmälningsplikten samt utfärdat en rad meddelanden och riktlinjer om vad den fäster vikt vid bedömningen av om ett stöd är förenligt med den inre marknaden.

Av artikel 106.2 i EUF-fördraget jämförd med fördragets statsstödsbestämmelser följer att undantag kan medges också för stöd till företag som tillhandahåller tjänster av allmänt ekonomiskt intresse, om vissa kriterier är uppfyllda.

4.2 Anmälningsplikt och kommissionens granskning av stöd

4.2.1 Inledning

I artikel 108.3 i EUF-fördraget föreskrivs att medlemsstater som vill lämna stöd i fördragets mening måste anmäla planerna på sådant stöd i förväg till kommissionen så att kommissionen kan ta ställning till om stödet är förenligt med den inre marknaden eller inte. Medlemsstaten får inte genomföra stödåtgärden förrän kommissionen har uttalat sig om stödets förenlighet med den inre marknaden (genomförandeförbudet).

Enligt artikel 108.1 ska kommissionen fortlöpande granska befintliga stödprogram som förekommer i medlemsstaterna. Om kommissionen har uppgifter om att stöd har lämnats i strid med genomförandeförbudet ska den även granska en sådan åtgärd. Om kommissionen, efter att ha gett berörda parter tillfälle att yttra sig, finner att stöd som lämnas av en stat eller med statliga medel inte är förenligt med den inre marknaden, eller att sådant stöd missbrukas, ska kommissionen enligt artikel 108.2 besluta att staten i fråga ska upphäva eller ändra dessa stödåtgärder inom den tidsfrist som kommissionen fastställer.

Närmare föreskrifter om kommissionens granskning av stöd och stödordningar finns i rådets förordning (EG) nr 659/1999¹⁴, förkortad procedurförordningen. I förordningen regleras bland annat kommissionens förfarande när medlemsstaterna anmäler stöd och stödordningar som de vill införa. Vidare finns i förordningen regler om kommissionens förfarande vid olagligt stöd, dvs. stöd som införts i strid med genomförandeförbudet i artikel 108.3 i EUF-fördraget. Det finns också bestämmelser om kommissionens granskning av befintliga stödordningar och stöd. Med detta avses främst stödordningar och stöd som

¹⁴ Rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget (artikel 93 i EG-fördraget är numera artikel 108 i EUF-fördraget), EGT L 83, 27.3.1999, s. 1 (Celex 31999R0659).

kommissionen har godkänt och stödordningar som fanns i en medlemsstat när den anslöt sig till EU.

4.2.2 Förfaranden vid anmält stöd

Nya stödordningar och nytt individuellt stöd ska alltså anmälas till kommissionen. När nytt stöd anmäls ska kommissionen göra en preliminär granskning (artikel 4 i procedurförordningen). Denna granskning utmynnar i ett av tre möjliga beslut: ett beslut i vilket fastställs att åtgärden inte utgör stöd, ett beslut att åtgärden är förenlig med den inre marknaden eller, om kommissionen efter den preliminära granskningen anser att det är tveksamt om den anmälda åtgärden är förenlig med den inre marknaden, ett beslut om att inleda ett förfarande enligt artikel 108.2 i EUF-fördraget, ett så kallat formellt granskningsförfarande.

Det formella granskningsförfarandet ska utmynna i att kommissionen fattar ett beslut avseende den anmälda åtgärden. Detta beslut kan vara att det fastställs att åtgärden inte utgör stöd, att det fastställs att det är fråga om stöd som är förenligt med den inre marknaden, med eller utan villkor, eller att det fastställs att åtgärden utgör stöd som inte får införas eftersom det inte är förenligt med den inre marknaden (artikel 7.1–7.5). Kommissionen ska fatta beslut så snart det inte finns några tveksamheter kring stödet. Den ska sträva efter att anta ett beslut inom 18 månader efter det att förfarandet inleddes. När denna tidsfrist löpt ut ska kommissionen, om medlemsstaten begär det, inom två månader fatta beslut på grundval av de upplysningar som den har tillgång till (artikel 7.6–7.7).

4.2.3 Förfarandet vid olagligt stöd

Om kommissionen har upplysningar om olagligt stöd, dvs. stöd som införts i strid med genomförandeförbudet i EUF-fördragets artikel 108.3, ska den undersöka dessa upplysningar (artikel 10.1). Kommissionen får besluta att medlemsstaten ska avbryta utbetalningen av varje form av olagligt stöd till dess att kommissionen har fattat ett beslut om stödets förenlighet med den inre marknaden (artikel 11.1). Kommissionen får också besluta att medlemsstaten tillfälligt ska återkräva varje form av olagligt stöd till dess att kommissionen har fattat ett beslut om stödets förenlighet med den inre marknaden (artikel 11.2).

Precis som vid anmälningar om nytt stöd ska kommissionen göra en preliminär granskning som leder till ett beslut att åtgärden inte utgör stöd, ett beslut att åtgärden är stöd som är förenligt med den inre marknaden eller ett beslut att inleda ett formellt granskningsförfarande (artikel 13.1). När ett formellt granskningsförfarande har inletts avslutas detta med ett beslut om att den anmälda åtgärden inte utgör stöd, om att det är fråga om stöd som är förenligt med den inre marknaden eller om att åtgärden utgör stöd som inte är förenligt med den inre marknaden.

Om kommissionen i ett ärende om olagligt stöd kommer fram till att ett lämnat stöd inte är förenligt med den inre marknaden, ska kommissionen besluta att den berörda medlemsstaten ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att återkräva stödet från mottagaren (artikel 14.1). Kommissionen ska

dock inte besluta om återkrav av stödet om detta skulle stå i strid med en allmän princip i unionsrätten. Det stöd som ska återkrävas enligt ett beslut om återkrav ska innefatta ränta med en lämplig räntesats som fastställs av kommissionen (artikel 14.2). Medlemsstaten ska verkställa återkravet utan dröjsmål och enligt den berörda medlemsstatens förfaranden enligt nationell lagstiftning, förutsatt att dessa förfaranden gör det möjligt att omedelbart och effektivt verkställa kommissionens beslut (artikel 14.3). I det syftet ska de berörda medlemsstaterna vid förfaranden inför nationella domstolar vidta alla nödvändiga åtgärder som är tillgängliga i deras respektive rättssystem, inbegripet interimistiska åtgärder, utan att unionsrätten påverkas.

För kommissionens befogenheter att återkräva stöd gäller en preskriptionstid på tio år (artikel 15.1). Varje stöd för vilket preskriptionstiden har löpt ut ska betraktas som befintligt stöd (artikel 15.3). För befintliga stöd gäller att kommissionen kan besluta att stödet kan ändras för framtiden, men att återkrav inte kan ske för förfluten tid.

När kommissionen fattar beslut om återkrav som avser stöd i form av en stödordning, kan den i regel inte i beslutet namnge alla företag som fått olagligt och oförenligt stöd. När kommissionen meddelar beslut med föreskrift om återkrav är den inte heller skyldig att fastställa det exakta belopp som ska återkrävas. Det är tillräckligt att kommissionens beslut innehåller uppgifter som gör det möjligt för den berörda medlemsstaten att fastställa beloppet utan alltför stora svårigheter.¹⁵

Kommissionen har antagit ett tillkännagivande om verkställighet av kommissionsbeslut om återkrav.¹⁶ I detta har kommissionen förklarat att den i sina återkravsbeslut ska ange två olika tidsfrister; en första tidsfrist på två månader efter ikraftträdandet av beslutet, inom vilken medlemsstaten ska informera kommissionen om de åtgärder som den planerar att vidta eller har vidtagit, och en andra tidsfrist på fyra månader efter ikraftträdandet av beslutet, inom vilken kommissionens beslut ska verkställas. Om en medlemsstat ställs inför stora svårigheter som hindrar den från att iaktta någon av dessa tidsfrister, ska den informera kommissionen om dessa svårigheter och lämna en tillfredsställande motivering. Kommissionen kan då förlänga tidsfristen.

4.2.4 Förfaranden rörande befintliga stödordningar

Som framgått ovan ska kommissionen enligt artikel 108.1 i EUF-fördraget i samarbete med medlemsstaterna fortlöpande granska alla stödprogram som förekommer i dessa stater. Procedurförordningen innehåller även föreskrifter om denna granskning.

Om kommissionen anser att en befintlig stödordning inte är eller inte längre är förenlig med den inre marknaden, ska den underrätta den berörda medlemsstaten om sin preliminära uppfattning och ge den

¹⁵ EU-domstolens dom den 12 oktober 2000 i mål C-480/98, Spanien mot kommissionen, REG 2000, s. I-8717, punkt 25.

¹⁶ Tillkännagivande från kommissionen – Effektivare verkställande av kommissionsbeslut som ålägger medlemsstater att återkräva olagligt och oförenligt statligt stöd (EUT C 272, 15.11.2007, s. 4).

berörda medlemsstaten tillfälle att inkomma med sina synpunkter (artikel 17.2). Om kommissionen mot bakgrund av de upplysningar som medlemsstaten har gett in finner att den befintliga stödordningen inte är eller inte längre är förenlig med den inre marknaden, ska den utfärda en rekommendation för den berörda medlemsstaten med förslag till lämpliga åtgärder (artikel 18). Om den berörda medlemsstaten godtar de föreslagna åtgärderna, är den bunden att genomföra dessa (artikel 19.1). Om den däremot inte godtar de föreslagna åtgärderna och kommissionen, efter att ha beaktat den berörda medlemsstatens synpunkter, fortfarande anser att dessa åtgärder är nödvändiga, ska den inleda ett formellt granskningsförfarande som kan utmynna i beslut motsvarande dem i de ovan redovisade granskningsförfarandena.

När kommissionen antar riktlinjer för statligt stöd på olika områden brukar den i dessa lämna förslag på lämpliga åtgärder för medlemsstaterna när det gäller befintliga stödordningar och uppmana medlemsstaterna att samtycka till dessa åtgärder inom viss tid. Om medlemsstaten samtycker är den bunden att ändra befintliga stödordningar i enlighet med kommissionens förslag.

4.2.5 Undantag från anmälningsskyldigheten

Med stöd av artikel 109 i EUF-fördraget har kommissionen bemyndigats att anta förordningar om undantag från anmälningsskyldigheten i artikel 108.3. Kommissionen har antagit flera sådana förordningar som innebär att stödåtgärder är undantagna från anmälningsskyldighet och därmed från genomförandeförbudet. Dessa s.k. gruppundantag består av kommissionens förordning om stöd av mindre betydelse¹⁷, kommissionens allmänna gruppundantagsförordning¹⁸ och kommissionens beslut om ett undantag från anmälningsskyldigheten för viss ersättning för allmännyttiga tjänster¹⁹. Av förordningen om stöd av mindre betydelse framgår att stöd som inte överstiger 200 000 euro per stödmottagare under en period om tre beskattningsår under vissa i förordningen närmare angivna förutsättningar inte omfattas av anmälningsskyldigheten enligt artikel 108.3. Kommissionens allmänna gruppundantagsförordning är tillämplig på bland annat regionalstöd, investeringsstöd och sysselsättningsstöd till små och medelstora företag samt stöd till forskning, utveckling och innovation.

Vidare finns det undantag på vissa särreglerade områden. På transportområdet har Europaparlamentet och rådet antagit en förordning om

¹⁷ Kommissionens förordning (EG) nr 1998/2006 av den 15 december 2006 om tillämpningen av artiklarna 87 och 88 i fördraget på stöd av mindre betydelse (EUT L 379, 28.12.2006, s. 5, Celex 32006R1998).

¹⁸ Kommissionens förordning (EG) nr 800/2008 av den 6 augusti 2008 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den gemensamma marknaden enligt artiklarna 87 och 88 i fördraget (allmän gruppundantagsförordning) (EUT L 214, 9.8.2008, s. 3, Celex 32008R0800).

¹⁹ Kommissionens beslut (2012/21/EU) av den 20 december 2011 om tillämpningen av artikel 106.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt på statligt stöd i form av ersättning för allmännyttiga tjänster som beviljas vissa företag som fått i uppdrag att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (EUT L 7, 11.1.2012, s. 3, Celex 32011D0021).

kollektivtrafik på väg och järnväg²⁰. Kommissionen har också antagit gruppundantagsförordningar som är tillämpliga inom jordbruks- och fiskeriområdena.

4.3 EU-rättens innehåll vid stöd som lämnats i strid med fördraget

4.3.1 Genomförandeförbud

Medlemsstaterna är genom bestämmelsen i artikel 108.3 sista meningen i EUF-fördraget skyldiga i förhållande till Europeiska unionen att inte genomföra planer på att vidta eller ändra stödåtgärder förrän kommissionen har tagit ställning till om åtgärden är förenlig med den inre marknaden. Förbudet är direkt tillämpligt. Förbudet innebär alltså inte endast en skyldighet för medlemsstaterna gentemot EU att inte lämna olagligt stöd utan är en regel som ingår i de nationella rättsordningarna. Förbudet, som gäller för alla myndigheter och andra vars åtgärder kan utgöra statligt stöd, ska tillämpas av nationella domstolar och myndigheter.

4.3.2 Återkrav och återbetalning

Återkravsskyldighet

Om stöd trots allt lämnas i strid med genomförandeförbudet gäller enligt procedurförordningen att, om kommissionen i ett förfarande för granskning av olagligt stöd kommer fram till att stödet inte är förenligt med den inre marknaden, kommissionen ska besluta att medlemsstaten ska återkräva stödet (artikel 14.1).

EU-domstolen förefaller inte ha uttalat att medlemsstaterna är skyldiga att återkräva stöd som lämnats i strid med genomförandeförbudet även utan ett kommissionsbeslut. Domstolen har emellertid upprepade gånger förklarat att ett stöd som har beviljats i strid med genomförandeförbudet i princip ska återbetalas i enlighet med interna processrättsliga bestämmelser.²¹ Mot denna bakgrund får det anses att medlemsstaterna är skyldiga att återkräva olagligt stöd även utan ett kommissionsbeslut om detta.

Vem ska återkräva stödet?

En fråga som uppkommer är om det är endast medlemsstaten på central nivå som är skyldig att återkräva stödet eller om skyldigheten ligger även på stödgivaren.

Kommissionens beslut är riktat till medlemsstaten som sådan, inte till det rättssubjekt som lämnat stödet eller det organ inom detta rättssubjekt som har fattat beslutet som innebär stöd. Om en statlig myndighet har

²⁰ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1370/2007 av den 23 oktober 2007 om kollektivtrafik på järnväg och väg och om upphävande av rådets förordning (EEG) nr 1191/69 och (EEG) nr 1107/70 (EUT L 315, 3.12.2007, s. 1, Celex 32007R1370).

²¹ EU-domstolens dom den 21 juli 2005 i mål C-71/04, Xunta de Galicia, REG 2005, s. I-7419, punkt 49.

fattat ett beslut eller på annat sätt vidtagit någon åtgärd som innebär statligt stöd är det svårt att se någon anledning till att unionsrätten skulle ställa krav på att det är just denna myndighet som ser till att återbetalning sker. EU-domstolen har inte heller slagit fast att det finns en sådan skyldighet. Den har inte heller uttalat sig om att unionsrätten innebär en skyldighet för just det rättssubjekt som lämnat stödet, vilket skulle kunna vara en kommun eller ett offentligt ägt bolag, att kräva tillbaka stödet.

I sitt tillkännagivande om verkställighet av kommissionsbeslut om återkrav, har kommissionen förklarat att det i unionslagstiftningen inte anges vilket organ i medlemsstaterna som bör ha ansvaret för det praktiska genomförandet av beslut om återkrav. Den förklarar också att det ankommer på den interna rättsordningen i varje medlemsstat att utse de organ som ska ansvara för genomförandet av beslut om återkrav (punkt 46). Mot denna bakgrund får det anses att det står medlemsstaterna fritt att bestämma dels vilket rättssubjekt och vilket organ inom detta som ska återkräva stöd som lämnats i strid med genomförandeförbudet, dels till vilket rättssubjekt återbetalning ska ske.

Återkravsskyldighetens innebörd

Återkravsskyldigheten innebär att medlemsstaten måste se till att faktiskt återfå det olagliga stödet.²² Medlemsstaterna ska vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att stödet ska återbetalas. Dessa åtgärder ska vidtas utan dröjsmål. Medlemsstaterna ska exempelvis vid nationella domstolar vidta alla nödvändiga åtgärder som är tillgängliga i deras respektive rättssystem, inklusive interimistiska åtgärder.²³ Skyldigheten innebär även att medlemsstaterna ska begära verkställighet av en dom som en nationell domstol meddelat med anledning av medlemsstatens talan om återbetalning mot stödmottagaren och om nödvändigt ansöka om stödmottagarens försättande i konkurs.

Återkravsskyldigheten kan dock vara begränsad i vissa fall. Om kommissionen har fattat beslut om återkrav är den enda godtagbara grunden för medlemsstaten att inte återkräva stödet att det finns ett absolut hinder för en korrekt verkställighet av beslutet.²⁴ I andra fall kan återkrav underlåtas om återbetalningen är olämplig med hänsyn till exceptionella omständigheter.²⁵ Återkravsskyldigheten är således något mindre omfattande när kommissionen inte har fattat beslut om återkrav. Anledningen till att medlemsstaterna inte får ta hänsyn till exceptionella omständigheter som gör återkrav olämpligt när kommissionen fattat beslut om återkrav är sannolikt att kommissionen ska beakta sådana omständigheter när den tar ställning till frågan om återkravsskyldighet. I artikel 14.1 i procedurförordningen föreskrivs nämligen att kommissio-

²² EU-domstolens dom den 5 oktober 2006 i mål C-232/05, kommissionen mot Frankrike, REG 2006, s. I-10071, punkt 42.

²³ Se artikel 14.1 och 14.3 i procedurförordningen samt kommissionen mot Frankrike, C-232/05, punkt 49.

²⁴ Se t.ex. EU-domstolens dom den 22 mars 2001 i mål C-261/99, kommissionen mot Frankrike, REG 2001, s. I-2537, punkt 23.

²⁵ EU-domstolens dom den 8 december 2011 i mål C-275/10, Residex Capital IV CV mot Gemeente Rotterdam, punkt 35.

nen inte ska återkräva stödet om detta skulle stå i strid med en allmän princip i unionsrätten.

Återbetalningsskyldighet

När det gäller frågan om det finns en direkt på unionsrätten grundad skyldighet för den som tagit emot statligt stöd i strid med genomförandeförbudet att betala tillbaka stödet, så förefaller EU-domstolen och tribunalen inte ha behandlat några sådana fall som gäller förhållandet mellan en stödmottagare och en stödgivare. Den har däremot flera gånger uttalat sig i vissa avseenden om vad som ankommer på nationella domstolar som har att bedöma följderna av att genomförandeförbudet i artikel 108.3 sista meningen överträtts. De nationella domstolarna ska vidta samtliga åtgärder som överträdelsen medför enligt nationell rätt, dels i fråga om giltigheten av de åtgärder som genomför stödet, dels i fråga om återbetalning av det ekonomiska stöd som beviljats i strid med förbudet. Domstolen har upprepade gånger förklarat att ett stöd som har beviljats i strid med genomförandeförbudet i princip ska återbetalas i enlighet med interna processrättsliga bestämmelser.²⁶ Enligt EU-domstolens praxis ska en nationell domstol, som ska ta ställning till ett yrkande om återbetalning av stöd, bifalla detta om den konstaterar att kommissionen inte har underrättats om detta stöd, såvida inte en återbetalning med hänsyn till exceptionella omständigheter vore olämplig.²⁷

Mot bakgrund av det ovan anförda får det anses finnas en direkt på unionsrätten grundad skyldighet för stödmottagare att återbetala stöd som lämnats i strid med EUF-fördragets genomförandeförbud. Denna unionsrättsliga regel om återbetalningsskyldighet är direkt tillämplig i medlemsstaterna.

Ränta

EU-domstolen har slagit fast att det finns en skyldighet att betala ränta för den period som ett stöd varit rättsstridigt.²⁸

När det gäller ränta vid återbetalning kan det konstateras att när kommissionen i ett förfarande beträffande olagligt stöd beslutar att en medlemsstat ska återkräva stöd, gäller enligt artikel 14.2 i procedurförordningen att det stöd som ska återkrävas ska innefatta ränta med lämplig räntesats som bestäms av kommissionen. Räntan ska betalas från det datum då det olagliga stödet stod till stödmottagarens förfogande till det datum då det har återbetalats. Om stödet godkänns av kommissionen innan det återbetalats, ska ränta betalas för den tid stödet varit rättsstridigt.²⁹ Bestämmelser om ränta finns i kommissionens förordning (EG) nr 794/2004 av den 21 april 2004 om genomförande av rådets förordning (EG) nr 659/1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-för-

²⁶ EU-domstolens dom den 21 juli 2005 i mål C-71/04, Xunta de Galicia, REG 2005, s. I-7419, punkt 49.

²⁷ EU-domstolens dom den 11 juli 1996 i mål C-39/94, SFEI m.fl., REG 1996, s. I-3547, punkt 71.

²⁸ EU-domstolens dom den 12 februari 2008 i mål C-199/06, CELF och Ministre de la Culture et de la Communication, REG 2008, s. I-469, punkt 55.

²⁹ Se föregående not.

draget (nu artikel 108 i EUF-fördraget), förkortad tillämpningsförelösa.30

Kommissionen har i sitt tillkännagivande om nationella domstolars tillämpning av reglerna om statligt stöd förklarad vilka principer som den anser gälla i tvister vid nationella domstolar beträffande den ränta som ska betalas.31 Kommissionen uttalar där att enligt dess uppfattning får den nationella ränteberekningsmetoden inte vara mindre sträng än vad som anges i tillämpningsförelösa för att garantera förenlighet med artikel 14 i procedurförelösa och för att uppfylla kravet på effektivitet. Enligt kommissionens uppfattning medför vidare principen om likvärdighet att om den nationella ränteberekningsmetoden är strängare än den metod som anges i tillämpningsförelösa, så måste de strängare nationella bestämmelserna tillämpas även på krav som grundas på artikel 108.3 i EUF-fördraget.

4.3.3 Stödåtgärders ogiltighet

En stödåtgärd som genomförs utan att de skyldigheter som avses i artikel 108.3 i EUF-fördraget har fullgjorts är olaglig. EU-domstolen har vid upprepade tillfällen slagit fast att det ankommer på de nationella domstolarna att vidta samtliga de åtgärder som ett åsidosättande av artikel 108.3 föranleder enligt nationell rätt i fråga om såväl giltigheten av de rättsakter genom vilka stödet genomförs som återbetalning av det ekonomiska stöd som beviljats i strid med denna bestämmelse.32 Den omständigheten att kommissionen i ett beslut förklarar att stödåtgärden är förenlig med den inre marknaden innebär dock inte att åtgärden, som var ogiltig pga. att genomförandeförbudet åsidosatts, blir giltig i efterhand.33

En fråga som uppkommer är vad som avses med rättsakt i detta sammanhang. Av EUF-fördraget framgår att unionens rättsakter är förordningar, direktiv, beslut, rekommendationer och yttranden.34 När det gäller nationella åtgärder för att genomföra statligt stöd torde emellertid uttrycket rättsakt avse den åtgärd som medlemsstaten eller dess myndigheter vidtar för att lämna statligt stöd i det enskilda fallet. En sådan åtgärd kan utgöras av ett myndighetsbeslut.

En åtgärd som utgör statligt stöd kan även vara följden av avtal och andra rättshandlingar av civilrättslig karaktär. Den unionsrättsliga ogiltighetsregeln träffar också stödåtgärder av det slaget. EU-domstolen har uttalat att den nationella domstolen även i detta fall är behörig att säkerställa att stödet återkrävs. För detta ändamål kan domstolen, i avsaknad av mindre ingripande processuella åtgärder, ogiltigförklara

³⁰ Kommissionens förordning (EG) nr 794/2004 av den 21 april 2004 om genomförande av rådets förordning (EG) nr 659/1999 om tillämpningsförelösa för artikel 93 i EG-fördraget (Celex 32004R0794).

³¹ EUT C 85, 9.4.2009, s. 1, punkt 41.

³² EU-domstolens dom den 8 december 2011 i mål C-275/10, Residex Capital IV CV mot Gemeente Rotterdam, punkt 28–29.

³³ EU-domstolens dom den 12 februari 2008 i mål C-199/06, CELF och Ministre de la Culture et de la Communication, REG 2008, s. I-469, punkt 40.

³⁴ Se artikel 288 första stycket.

avtalet när en sådan ogiltigförklaring underlättar att konkurrenssituationen återställs.³⁵

Sammantaget följer av EU-domstolens praxis att det ankommer på de nationella domstolarna att i enligt med nationell rätt pröva giltigheten av en åtgärd som utgör olagligt stöd. Det som är avgörande för prövningen är att den konkurrenssituation som förelåg innan stödet utbetalades ska återställas.

4.3.4 Möjlighet att göra gällande rätt till stöd i strid med genomförandeförbudet?

En annan fråga som uppkommer är om en rätt till stöd kan göras gällande i strid med genomförandeförbudet. EU-domstolen förefaller inte ha uttalat sig i den frågan. Ovan har den slutsatsen dragits att förbudet för en medlemsstat att lämna stöd i strid med artikel 108.3 sista meningen i EUF-fördraget är direkt tillämpligt i medlemsstaterna. Om ett stöd väl genomförs är stödåtgärden ogiltig direkt enligt unionsrätten, och en återbetalningsskyldighet följer direkt av unionsrätten. Dessa förhållanden talar för att bestämmelsen i artikel 108.3 i EUF-fördraget innebär inte endast ett förbud för medlemsstaten att lämna stöd utan även ett förbud för en stödmottagare att göra gällande en rätt till stöd i strid med förbudet. Under alla förhållanden är medlemsstaterna fria att i sina nationella rättsordningar föreskriva att en rätt till stöd inte kan göras gällande i strid med genomförandeförbudet.

4.3.5 Skadestånd

Av EU-domstolens praxis framgår att en nationell domstol kan ha att pröva en talan om skadestånd om käranden gör gällande en skada som orsakats av en olaglig stödåtgärd. Detta ska enligt EU-domstolen ske i enlighet med de möjligheter och rättsmedel som föreskrivs i nationell rätt och beroende på de föreliggande omständigheterna.³⁶

Det får mot denna bakgrund anses vara principiellt möjligt för företag att med stöd av EU-rätten kräva skadestånd av staten på grund av att det förekommit olagligt statligt stöd. Denna slutsats har också dragits av kommissionen i 2009 års meddelande (punkt 43).

4.3.6 De nationella domstolarnas och kommissionens roller

I sina domar avseende förhandsavgöranden om olagligt statligt stöd brukar EU-domstolen redogöra för kommissionens och de nationella domstolarnas olika roller. Av denna rättspraxis framgår följande.

³⁵ EU-domstolens dom den 8 december 2011 i mål C-275/10, Residex Capital IV CV mot Gemeente Rotterdam, punkt 48.

³⁶ Se t.ex. EU-domstolens dom den 5 oktober 2006 i mål C-368/04, Transalpine Ölleitung in Österreich, REG 2006, s. I-9957, punkt 56.

Uppgiften att bedöma om stödåtgärder är förenliga med den inre marknaden omfattas av den exklusiva behörighet som tillkommer kommissionen, vars beslut kan prövas av tribunalen och EU-domstolen. De nationella domstolarna är alltså inte behöriga att bedöma om ett stöd är förenligt med den inre marknaden. De nationella domstolarnas uppgift är att säkerställa skyddet för enskildas rättigheter när genomförandeförbudet åsidosätts. För att kunna bedöma om en statlig åtgärd har vidtagits i strid med detta förbud kan en nationell domstol behöva tolka begreppet statligt stöd i artikel 107.1 i EUF-fördraget och bedöma bland annat om åtgärden innebär en överföring av statliga medel och om den gynnar vissa företag eller viss produktion. Den nationella domstolen är också behörig att bedöma om åtgärden omfattas av ett undantag från anmälningsskyldigheten enligt någon EU-förordning.

Om kommissionen i ett beslut slagit fast att en åtgärd innebär statligt stöd som inte är förenlig med den inre marknaden får en nationell domstol emellertid som utgångspunkt inte ge sig in på frågan om en viss åtgärd innebär statligt stöd. EU-domstolen har påpekat att mottagaren av ett stöd som har förklarats vara oförenligt med den inre marknaden har rätt att väcka talan vid tribunalen om ogiltigförklaring av beslutet, trots att beslutet riktar sig till en medlemsstat. En mottagare av ett stöd som har förklarats vara oförenligt med den inre marknaden, vilken skulle ha kunnat väcka talan mot kommissionens beslut, kan däremot inte ifrågasätta beslutets lagenlighet vid de nationella domstolarna. Det är endast tribunalen som kan pröva denna fråga i ett mål där talan om ogiltigförklaring har väckts. Av artikel 278 i EUF-fördraget följer att om tribunalen inte har beslutat något annat så ska en sådan talan inte hindra verkställighet.

Det förhållandet att ett stöd är föremål för en granskning hos kommissionen, t.ex. till följd av ett klagomål, påverkar inte genomförandeförbudets följder. En nationell domstol kan därför t.ex. inte vilandeförklara ett mål om förbud att lämna stöd eller om återbetalning av lämnat stöd i väntan på kommissionens avgörande.

4.4 Nuvarande svenska genomförandebestämmelser

4.4.1 Lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler

Det finns två svenska författningar som antagits för att göra det möjligt för Sverige att uppfylla EUF-fördragets krav på statsstödsområdet. En av dessa författningar är lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler, som enligt vad som inledningsvis i lagen anges, innehåller bestämmelser om tillämpningen av de regler om statsstöd som till följd av Sveriges anslutning till Europeiska unionen gäller här i landet.

I lagen finns bestämmelser om vad som gäller vid kontrollbesök som kommissionen gör enligt rådets förordning nr 659/1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget (5 a §). Vidare föreskrivs i lagen

en upplysningskyldighet för kommuner och landsting. Dessa är skyldiga att lämna upplysningar till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer om alla former av stöd som planeras och som kan bli föremål för prövning av Europeiska kommissionen (6 §). Slutligen gäller att om Europeiska kommissionen genom beslut som vunnit laga kraft eller Europeiska unionens domstol funnit att en kommun eller ett landsting har lämnat stöd som står i strid med artikel 107 i EUF-fördraget så får regeringen upphäva kommunens eller landstingets beslut att lämna stödet (7 § första stycket). I fråga om rättelse av verkställighet när ett beslut upphävs ska regeln i 10 kap. 15 § kommunallagen (1991:900) gälla (7 § andra stycket). Enligt denna bestämmelse i kommunallagen gäller att om ett beslut har upphävts genom ett avgörande som har vunnit laga kraft och om beslutet redan har verkställts så ska det organ som har fattat beslutet se till att verkställigheten rättas i den utsträckning som det är möjligt. Vidare gäller att ett beslut om rättelse ska meddelas utan oskäligt dröjsmål. I förarbetena till EES-lagens motsvarighet till bestämmelsen i 7 § andra stycket angavs att om en fråga om återbetalning av ett kommunalt stöd skulle aktualiseras så skulle denna få lösas inom ramen för en sedvanlig tillämpning av offentligrättsliga och civilrättsliga regler.³⁷

4.4.2 Förordningen (1988:764) om statligt stöd till näringslivet

Den andra svenska författningen som innehåller bestämmelser som syftar till att uppfylla EUF-fördragets krav på statsstödsområdet är förordningen (1988:764) om statligt stöd till näringslivet. I denna finns vissa bestämmelser om statligt stöd i den mening som avses i artikel 107.1 i EUF-fördraget.

Enligt 1 § första stycket i förordningen ska den tillämpas på statligt stöd till näringslivet i form av lån och bidrag, i den mån regeringen föreskriver det. Enligt paragrafens andra stycke ska dock bestämmelserna i 21–23 §§ tillämpas på allt statligt stöd som omfattas av artikel 107 i EUF-fördraget.

I 21 § första stycket föreskrivs att vid statligt stöd ska som villkor gälla att stödåtgärderna får upphävas eller ändras och stödet återkrävas om Europeiska kommissionen genom beslut som vunnit laga kraft eller Europeiska unionens domstol har funnit att stödet strider mot artikel 107 i EUF-fördraget. Enligt paragrafens andra stycke fattas beslut om upphävande eller ändring av stödåtgärder av regeringen. Därvid fastställs i varje enskilt fall villkoren för återbetalning av stöd.

22 § första stycket innehåller en bestämmelse om att statliga myndigheter ska underrätta regeringen om alla former av stödåtgärder som kan bli föremål för prövning av Europeiska kommissionen. En sådan underrättelse ska lämnas innan åtgärden vidtas. I andra stycket föreskrivs att statliga myndigheter ska till Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser lämna uppgifter för uppföljning av befintliga stöd.

³⁷ Prop. 1991/92:170 om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), s. 157.

Enligt 23 § får Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser meddela närmare föreskrifter om statliga myndigheters upplysningsskyldighet enligt 22 §.

5 Behovet av ny lagstiftning

Frågan om behovet av nya bestämmelser angående återkrav m.m. av olagligt stöd består i princip av två delar.

Den första gäller vilken reglering som kan behövas för de fall när det har uppstått en skyldighet för stödgivaren att se till att stöd återgår. Det tydligaste exemplet på en sådan situation är när kommissionen, på eget initiativ eller efter klagomål, har prövat en icke notifierad åtgärds förenlighet med fördragets statsstödsregler och funnit att det är frågan om ett stöd som är oförenligt med fördraget och som därför ska återkrävas i sin helhet. Det kan också vara frågan om ett oanmält stöd som befunnits vara förenligt med fördraget varför endast ränta på stödbeloppet ska återkrävas. Det kan också vara så att det på något annat sätt än genom ett kommissionsbeslut har slagits fast att ett olagligt stöd har utgått, t.ex. i ett mål om laglighetsprövning enligt kommunallagen (1991:900), och att stödet därför ska återkrävas.

Den andra delen gäller vilket behov av nationella bestämmelser som kan finnas med anledning av att berörda tredje parter har rättigheter till följd av genomförandeförbudets direkta effekt.

I avsnitt 5.1 behandlar regeringen den första delen, dvs. behovet av regler för de fall när stödgivare ska återkräva stöd. Frågan om behovet av lagreglering avseende tredje mans möjligheter att ta till vara sina rättigheter behandlas i avsnitt 5.2. I avsnitt 5.3 behandlas frågan om lagregler bör införas med anledning av den rätt till skadestånd som berörda tredje parter kan ha när genomförandeförbudet överträts.

5.1 Återkrav på talan av stödgivaren

Regeringens bedömning: Det bör införas nya bestämmelser om återkrav av olagligt stöd på talan av stödgivaren.

Utredningens bedömning: Överensstämmer i sak med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har ingen erinran mot att nya bestämmelser införs om återkrav av olagligt stöd. *Justitiekanslern*, som i sitt remissvar framförallt tar upp frågan om talan av tredje man och stöd som utges av staten genom lag, avstyrker att det införs nya bestämmelser. Även *Svea hovrätt* och *Helsingborgs tingsrätt* tar sin utgångspunkt i talan av tredje man om återkrav och anför att vad som sägs i betänkandet inte utgör tillräcklig grund för att införa ny lagstiftning. Liknande synpunkter har lämnats av *Trafikverket*. *Stockholms tingsrätt* anför att ny lagstiftning på området

behövs men att ett flertal delar i förslaget bör bli föremål för ytterligare överväganden. *Helsingborgs tingsrätt* anför vidare att det, såvitt kan bedömas, på grund av EU-rättsliga grundprinciper föreligger hinder mot att genomföra lagstiftning som kodifierar vad som redan gäller enligt EUF-fördraget, andra EU-rättskällor eller utvecklingen av EU-domstolens praxis. Dessa remissvar behandlas vidare i avsnitt 5.2.

Skälen för regeringens bedömning

När det gäller behovet av nya bestämmelser avseende återkrav av stöd på talan av stödgivaren är det lämpligt att inledningsvis var för sig behandla olika situationer som kan vara för handen med avseende på vem som är stödgivare och hur stödet har kommit till uttryck. Det kan därefter vara lämpligt att överväga om det finns skäl som, oavsett vem som lämnat stödet och oavsett i vilken form det lämnats, talar för att nya bestämmelser bör införas.

Stöd som utgetts av kommuner och landsting

Nuvarande bestämmelser om återkrav av stöd som utgetts av kommuner och landsting finns i 7 § lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler. Där föreskrivs att om kommissionen genom beslut som vunnit laga kraft eller EU-domstolen har funnit att en kommun eller ett landsting har lämnat stöd som står i strid med artikel 107 i EUF-fördraget så får regeringen upphäva kommunens eller landstingets beslut att lämna stödet (7 § första stycket). I fråga om rättelse av verkställighet när ett beslut upphävs ska regeln i 10 kap. 15 § kommunallagen (1991:900) gälla (7 § andra stycket). Enligt denna bestämmelse i kommunallagen gäller att om ett beslut har upphävts genom ett avgörande som har vunnit laga kraft och om beslutet redan har verkställts så ska det organ som fattat beslutet se till att verkställigheten rättas i den utsträckning som det är möjligt.

Enligt procedurförordningen ska återkrav av stöd verkställas utan dröjsmål. Att beslutet inte har vunnit laga kraft eller har överklagats innebär inte att återkrav kan underlåtas. Redan på grund härav står det klart att nuvarande bestämmelse i 7 § första stycket i 1994 års lag behöver ändras.

När det gäller ifrågasatta stöd av kommuner är det inte sällan frågan om mark- eller fastighetsförsäljningar till påstått underpris. En invändning mot att rätta verkställigheten i sådana fall kan vara att det inte är möjligt eftersom det föreligger civilrättsligt bindande avtal mellan kommunen och köparen. En motsvarande situation kan vara för handen om stödet i stället består i att kommunen köpt mark eller fastigheter av ett företag till ett pris som överstiger marknadspriset. Det kan också t.ex. vara fråga om olika samarbetsavtal mellan kommuner och företag som innehåller inslag av statligt stöd.

EU-rätten ställer betydligt högre krav än att återkrav ska ske ”i den utsträckning som det är möjligt”. Det är endast vad som närmast kan betecknas som exceptionella omständigheter som utgör tillräckliga skäl att inte återkräva ett olagligt stöd. Den nuvarande ordningen med en hänvisning i 7 § andra stycket till 10 kap. 15 § kommunallagen är alltså

inte tillräcklig och bör ersättas med en annan reglering som tydligare återger vad unionsrätten kräver.

Redan till följd av det nu anförda bör det införas nya bestämmelser om återkrav av stöd som utgetts av kommuner eller landsting.

Stöd genom avtal som staten ingår

Statligt stöd kan komma till uttryck på många olika sätt. När det gäller stöd som staten utger kan det, utöver sedvanliga förvaltningsbeslut, t.ex. vara frågan om kapitaltillskott i bolag, avtal som staten ingår med privata företag och andra civilrättsliga åtgärder.

För sådana stödåtgärder finns idag ingen särskild reglering av vad som ska gälla vid ett återkrav. Eftersom det som sagt kan vara frågan om civilrättsligt bindande avtal är det tveksamt om den reglering på förordningsnivå som finns i första hand genom förordningen (1988:764) om statligt stöd till näringslivet är tillräcklig för att ta om hand de frågeställningar som kan uppstå vid ett eventuellt återkrav.

Enligt regeringens mening bör denna osäkerhet undanröjas och lagregler således införas för återkrav av sådant stöd.

Stöd som utges av statliga myndigheter under regeringen

För stöd som utges av statliga myndigheter genom förvaltningsbeslut finns idag en reglering på förordningsnivå som förenklat går ut på att som villkor för allt statligt stöd ska gälla att stödet ska återbetalas om det har befunnits strida mot artikel 107.1 i EUF-fördraget. Regeringen beslutar om upphävande eller ändring av stödåtgärden och fastställer villkoren för återbetalningen (21 § förordningen om statligt stöd till näringslivet).

Stöd av detta slag anpassas regelmässigt till gällande gruppundantagsbestämmelser eller anmäls i förväg till kommissionen. I det senare fallet genomförs stödet inte förrän kommissionen lämnat sitt godkännande. Behovet av bestämmelser som reglerar återkrav av olagligt stöd är därför begränsat på detta område.

Det kan dock inte uteslutas att kommissionen i ett visst fall gör en annan bedömning än regeringen gjort vad t.ex. gäller om stödet omfattas av gruppundantag eller inte. Det kan inte heller uteslutas att den myndighet som administrerar stödet begår misstag som innebär att stödgivningen går utöver vad som är tillåtet enligt ett gruppundantag eller vad som är godkänt av kommissionen i ett anmälningsärende. Också på detta område finns det därför behov av bestämmelser om återkrav av stöd.

Nuvarande bestämmelser innehåller att kommissionens beslut ska ha vunnit laga kraft för att återkrav ska kunna ske. Av samma skäl som ovan anförts angående stöd som utges av kommuner och landsting bör denna begränsning tas bort. Det bör också övervägas om det är en lämplig ordning att regeringen ska behöva fatta beslut innan återkrav kan ske.

Inget hindrar att också de förändrade bestämmelserna kommer till uttryck i förordning. Enligt regeringens bedömning är det emellertid lämpligt att samla alla bestämmelser om återkrav av statligt stöd i en författning, som då måste vara lag. Med en sådan ordning framstår det inte som ändamålsenligt att regeringen ska fatta beslut innan återkrav kan ske.

Andra skäl för ny lagstiftning

Att olagligt stöd ska återkrävas liksom att en mottagare av ett sådant stöd är skyldig att betala tillbaka det följer direkt av EU-rätten. Det finns därför inga tvingande skäl att införa svenska regler om detta. Inget hindrar dock, enligt regeringens mening, att dessa förhållanden kommer till uttryck i svensk lag.

Enligt regeringen är det önskvärt från tydlighetssynpunkt att det i lagstiftningen införs bestämmelser som så klart och tydligt som möjligt redovisar vad som åligger såväl stödgivare som stödmottagare.

Som kommer att beröras nedan har en medlemsstat relativt kort tid på sig att återkräva ett stöd efter beslut av kommissionen. Det bör därför finnas en klart anvisad ordning för att verkställa återkrav och frågor om t.ex. interimistiska beslut, rättegångskostnader och verkställighet kan behöva regleras. Sådana frågor kräver reglering i lag.

5.2 Återkrav m.m. på talan av tredje man

Regeringens bedömning: Bestämmelser om tredje mans möjligheter att föra talan om förbud att genomföra stöd, återkrav eller återbetalning av olagligt stöd bör inte införas nu.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att det införs lagregler om talan av tredje man om förbud att genomföra stöd, återkrav och återbetalning av olagligt stöd.

Remissinstanserna: Som redovisats i det avsnitt som föregår detta är det en stor majoritet av remissinstanserna som tillstyrker eller inte har någon erinran mot att nya bestämmelser införs om återkrav m.m. av olagligt stöd.

Justitiekanslern, avstyrker utredningens förslag till en ny lag. Justitiekanslern bedömer att lagförslaget inte kan genomföras utan grundlagsändring eftersom det inte är förenligt med förbudet mot abstrakt normprövning enligt 11 kap. 14 § regeringsformen. Även förslagets förenlighet med förvaltningens självständighet enligt 12 kap. 2 § regeringsformen kan, enligt Justitiekanslern, ifrågasättas. Utredningens förslag innefattar, fortsätter Justitiekanslern, långtgående och i grunden genomgripande ändringar av centrala processrättsliga bestämmelser som inte bör genomföras med mindre än att det står helt klart att de är nödvändiga. Enligt Justitiekanslern är utredningens slutsatser om unionsrättens krav inte tillräckligt underbyggda och i flera väsentliga avseenden alltför långtgående. Justitiekanslern bedömer att de möjligheter att upprätthålla genomförandeförbudet i artikel 108.3 EUF-fördraget som står enskilda som lider konkurrensnackdel av en otillåten stödåtgärd till buds i Sverige idag kan antas uppfylla unionsrättens krav.

Svea hovrätt anför att vad som sägs i betänkandet inte utgör tillräcklig grund för att införa den föreslagna lagen. Hovrätten anför vidare att lagförslaget innehåller långtgående bestämmelser med avsteg från centrala processrättsliga principer. En förutsättning för att sådan särreglering ska genomföras bör, enligt hovrätten, vara att det finns ett reellt behov för denna. Utredningens slutsatser och förslag finner inte ett övertygande

stöd i behovsanalysen. Det finns därmed, enligt hovrätten, inte tillräcklig grund för att bedöma om de föreslagna lagändringarna verkligen är nödvändiga.

Helsingborgs tingsrätt avstyrker att förslaget nu läggs till grund för lagstiftning och anför att utredningen inte tillräckligt har analyserat behovet och konsekvenserna av den föreslagna nya lagen.

Stockholms tingsrätt, som anser att ny lagstiftning behövs, anför att den föreslagna lagen innebär flera avsteg från centrala svenska principer. Det framstår, enligt tingsrätten, som att vissa sådana avsteg är nödvändiga för att säkerställa att det finns effektiva rättsmedel för enskilda med rättigheter till följd av genomförandeförbudets direkta effekt. Det bör emellertid endast komma ifråga att göra tydliga avsteg från svensk lagstiftning när det bedöms ofrånkomligt. Tingsrätten anser därför att en ytterligare genomgång och behovsanalys av varje bestämmelse i lagen som innebär avsteg från svenska principer bör göras med denna utgångspunkt.

Enligt *Trafikverkets* uppfattning torde det, för att uppfylla unionsrättens krav, vara tillräckligt med de möjligheter som erbjuds idag för en konkurrent att föra talan mot staten om förbud, fastställelse eller skadestånd.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen har efter en analys av vad EU-rätten kräver föreslagit lagbestämmelser som syftar till att tillgodose dessa krav och göra det möjligt för tredje man som har rättigheter till följd av genomförandeförbudets direkta effekt att ta dessa tillvara.

Frågan om återkrav på talan av tredje man är komplicerad och sönderfaller vid en närmare granskning i ett stort antal olika situationer. Den väcker också, som redovisas i betänkandet, grundlagsfrågor om normprövning och förvaltningens självständighet liksom processrättsliga frågor om inträde som part i rättegång, processgemenskap, tredje-manstalan m.m.

Som några av remissinstanser anför bör avsteg från grundläggande processrättsliga principer endast ske om det verkligen är nödvändigt. Så skulle kunna vara fallet om EU-rätten uppställer krav på Sverige som medlemsstat som endast kan uppfyllas med sådana avsteg.

Svea hovrätt anför att det inte finns tillräcklig grund för att bedöma om de föreslagna lagändringarna verkligen är nödvändiga. Enligt *Helsingborgs tingsrätt* är behovet och konsekvenserna av den föreslagna lagen inte tillräckligt analyserade. *Stockholms tingsrätt*, som av utredningen föreslås bli behörig domstol enligt lagförslaget, anför att en ytterligare genomgång och behovsanalys bör göras beträffande de bestämmelser som innebär avsteg från svenska principer.

Enligt *Justitiekanslern*, som företräder staten i domstol när berörda tredje parter vill angripa påstått stöd, är utredningens slutsatser om unionsrättens krav inte tillräckligt underbyggda och i flera väsentliga avseenden alltför långtgående. Justitiekanslern bedömer att de möjligheter för berörda tredje män att föra talan som finns idag är tillräckliga och att den föreslagna lagen därför inte är nödvändig.

I utredningens betänkande (avsnitt 5) finns en redogörelse för de fall av ifrågasatt olagligt stöd som prövats i svensk domstol. Av redogörelsen framgår att det varit möjligt för tredje man att i allmän domstol väcka

och föra talan om förbud att utge stöd och om återkrav av stöd. Det finns alltså omständigheter som talar för att de tvivel angående behovet av nya bestämmelser som nyss nämnda remissinstanser givit uttryck för har fog för sig.

Mot den angivna bakgrunden finner regeringen inte tillräckliga skäl att föreslå nya processuella bestämmelser om tredje mans möjligheter att föra talan om förbud att utge stöd respektive återkrav eller återbetalning av stöd.

En annan sak är att det, genom de bestämmelser som regeringen anser bör införas om återkrav och återbetalning, kommer att framgå direkt av svensk lag att en stödgivare är skyldig att återkräva olagligt stöd och att en stödmottagare är skyldig att återbetala sådant stöd.

5.3 Skadestånd

Regeringens bedömning: Den rätt till skadestånd som kan finnas vid överträdelser av genomförandeförbudet i artikel 108.3 i EUF-fördraget bör inte komma till uttryck i svensk lag.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att det införs en lagbestämmelse som upplyser om att det av EU-rätten följer att den som lämnat olagligt stöd kan vara skyldig att ersätta den skada som uppkommer därigenom.

Remissinstanserna: De remissinstanser som uttalat sig särskilt om huruvida det bör införas en bestämmelse om skadestånd, däribland *Svea hovrätt* och *Fastighetsägarna Sverige*, förordar att så inte sker.

Skälen för regeringens förslag: Som utredningen konstaterat finns det en direkt på unionsrätten grundad rätt till ersättning för skada som orsakats av att stöd lämnats i strid med genomförandeförbudet. Det är dock oklart under vilka förutsättningar som skadeståndsansvar föreligger. Det bör därför inte införas någon materiell bestämmelse om skadeståndsansvar i svensk lag. Enligt regeringens mening är det inte heller lämpligt att införa en bestämmelse som hänvisar till den unionsrättsliga regeln om skadeståndsansvar.

6 Den nya lagstiftningens innehåll

Regeringen har i avsnitt 5 gjort bedömningen att ny lagstiftning bör införas angående återkrav av olagligt stöd på talan av stödgivaren t.ex. efter beslut av Europeiska kommissionen. I detta avsnitt redovisas inledningsvis de materiella regler om stödgivares och stödmottagares skyldigheter som bör komma till uttryck i lagstiftningen. Därefter redovisas vilka regler som ska gälla vid prövning i domstol av frågor om återkrav.

6.1 Återkrav

I avsnitt 4.3.2 har regeringen konstaterat att om det trots allt skulle ha lämnats stöd som står i strid med genomförandeförbudet så är medlemsstaten skyldig att återkräva stödet. Skyldigheten åligger medlemsstaten som sådan, inte nödvändigtvis det rättssubjekt som lämnat stödet. Medlemsstaten är fri att bestämma dels vilket rättssubjekt och organ inom detta som ska återkräva stödet, dels till vilket rättssubjekt återbetalning ska ske. Återkravsskyldigheten innebär att medlemsstaten måste se till att faktiskt återfå det olagliga stödet. Medlemsstaten ska vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att stödet ska återbetalas, och dessa åtgärder ska vidtas utan dröjsmål.

6.1.1 Vem ska ansvara för att återkrav sker?

Regeringens förslag: Den som har lämnat olagligt stöd ska återkräva stödet, om inte återkrav får underlåtas enligt EU-rätten. Frågor om återkrav av stöd som lämnats av staten prövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

Utredningens förslag: Överensstämmet med regeringens förslag utom såvitt att det enligt utredningens förslag anges i lagen att stöd som lämnats av en statlig myndighet ska återkrävas av den myndigheten.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt utredningens förslag eller inte haft något att erinra mot det. *Justitiekanslern* har riktat invändningar mot att, som kanslern uppfattat utredningens förslag, statliga myndigheter själva, och inte staten, skulle vara part i en rättegång om återkrav av stöd. Enligt 11 kap. 2 § rättegångsbalken, anför *Justitiekanslern*, kan statliga myndigheter – med några få särpräglade undantag – inte uppträda som part i rättegång i tvistemål. *Justitiekanslern* har vidare ifrågasatt om en myndighet som tillämpat t.ex. skattelagstiftning kan sägas ha utgett stöd. *Skatteverket* delar inte utredningens uppfattning att återkrav av utgivet stöd ska hanteras av det organ som utbetalat stödet. *Tillväxtverket* anför att det kan finnas anledning att ytterligare söka förtydliga innebörden av utnyttjade begrepp i sammanhanget, dvs. vad som i olika situationer kan anses ligga i att ”lämna”, ”besluta” och ”verkställa” stöd. Verket pekar vidare på de tillämpningssvårigheter som kan uppkomma när flera myndigheter deltagit på olika sätt i en stödåtgärd. En ytterligare fråga som behöver belysas är, enligt verket, den situationen att myndighet som beslutat om stöd vid ett tillfälle då återkrav aktualiseras har upphört att helt existera eller uppgått i annan myndighet.

Skälen för regeringens förslag: Medlemsstaterna är, som nyss nämnts, fria att bestämma vilka rättssubjekt och organ inom dessa som ska återkräva stöd som lämnats i strid med genomförandeförbudet. Det finns således ingen unionsrättslig regel om att den som lämnat stöd ska återkräva stödet. Det har heller inte i svensk rätt införts någon sådan regel. Vidare finns det inget svenskt organ som har till uppgift att återkräva stöd som har lämnats av något annat rättssubjekt. Det måste därför

regleras vem det ska ankomma på att återkräva stöd som lämnats i strid med genomförandeförbudet.

Enligt regeringen bör återkravsfrågan i Sverige regleras på det sättet att skyldigheten ligger på det rättssubjekt som lämnat stödet. De rättssubjekt som kan komma ifråga är således staten, landsting, kommuner, offentligt ägda bolag och andra rättssubjekt som är organiserade i privaträttsliga former och som utgett stöd i den mening som avses i artikel 107.1 i EUF-fördraget.

Omfattningen av uppgiften för den som ska återkräva ett olagligt stöd kan variera. Om det i kommissionens beslut anges vilket belopp som ska återkrävas består uppgiften endast i att kräva in detta belopp. Om kommissionen fattar ett återkravsbeslut utan att ange något belopp kommer stödgivaren däremot att behöva beräkna stödbeloppet. Det kan också vara så att det i kommissionens beslut inte anges vilka stödmottagarna är. Både när det gäller att bestämma vilka belopp som ska återkrävas och att reda ut från vilka mottagare detta ska ske, torde det organ som lämnat stödet ha störst möjligheter att göra detta. Detta talar för att uppgiften att återkräva stödet bör ligga på stödgivaren.

När stödgivaren är ett offentligt ägt bolag eller ett annat rättssubjekt av privaträttslig karaktär kommer återkravet att ske genom att stödgivaren, utan att behöva iaktta något formkrav, riktar ett krav till stödmottagaren. Om betalning inte sker ska stödgivaren väcka talan om återbetalning enligt de regler som regeringen föreslår i det följande.

Om stödet däremot har lämnats av ett landsting eller en kommun måste återkravet ske med iakttagande av kommunallagens bestämmelser. Det är, enligt regeringens mening, inte nödvändigt att meddela särskilda föreskrifter för hur återkravsskyldigheten ska hanteras inom kommunen eller landstinget. När det väl finns en i lag föreskriven skyldighet att återkräva olagligt stöd följer av kommunallagens regler hur en kommun ska hantera denna skyldighet, t.ex. vilket kommunalt organ som ska ansvara för återkravet och vilken formalia som ska iakttas. Några kompletterande regler behövs alltså inte för att återkrav ska kunna ske och återbetalning komma till stånd. Om återbetalning inte sker godvilligt får kommunen eller landstinget väcka talan i enlighet med de bestämmelser som föreslås i detta ärende.

När det gäller stöd som lämnats av staten – genom exempelvis regeringsbeslut eller beslut av en statlig förvaltningsmyndighet – följer inte av någon befintlig reglering vilket statligt organ som ska återkräva stödet. Utredningen har föreslagit att det bör ankomma på den myndighet som har beslutat om stödet att återkräva det. Regeringen delar i princip den uppfattningen. Detta bör emellertid enligt regeringen komma till uttryck på det sättet att det i lagen anges att frågor om återkrav av olagligt stöd som lämnats av staten prövas av den myndighet som regeringen bestämmer och att det i förordningsform föreskrivs vilka myndigheter som har att pröva frågor om återkrav.

Som *Tillväxtverket* pekat på kan det finnas situationer när två eller flera myndigheter deltagit i ett stödbeslut på sådant sätt att det kan ifrågasättas vilken myndighet som har lämnat stödet. En sådan situation kan även, som verket pekat på, innefatta beslut som fattats av regeringen. Också det förhållandet att en myndighet som lämnat stöd har upphört att existera eller uppgått i en annan myndighet bör, som *Tillväxtverket* anför,

uppmärksammas i sammanhanget. Det kan med andra ord, med utredningens förslag, uppstå tveksamhet om vilken statlig myndighet som har skyldighet att återkräva stödet. Det kan också vara så att det är regeringen som ensam beslutat om stödet och att det därför behöver utses en myndighet att kräva det åter. Om situationer av beskrivet eller liknande slag uppstår har regeringen möjlighet att ändra förordningen eller att besluta om undantag från den i det enskilda fallet.

Med anledning av de synpunkter som *Justitiekanslern* framfört om partsställningen i en rättegång om återkrav vill regeringen framhålla att den som är part när en statlig myndighet lämnat stöd eller när stöd är en följd av lag självfallet är staten, även om staten låter sig företrädas av en myndighet i rättegången.

Som redovisats i avsnitt 4.3.2 framgår av EU-domstolens praxis att återkrav av olagligt stöd undantagsvis kan underlåtas. Återkrav kan även, enligt EU-domstolens praxis³⁸, underlåtas när kommissionen fattat beslut om att ett stöd som inte har notifierats är förenligt med den gemensamma marknaden. En bestämmelse om att återkrav kan underlåtas om EU-rätten medger det bör därför införas.

Frågan om möjligheterna att underlåta återkrav eller återbetalning av olagligt stöd behandlas vidare i avsnitt 6.2.1.

6.1.2 Särskilt om återkrav vid stöd på grund av skattelagstiftning

Som *Justitiekanslern* framhållit kan det ifrågasättas om den myndighet som har att tillämpa t.ex. skattelagstiftning kan sägas lämna stöd. I det i betänkandet (avsnitt 5.2) redovisade energiskattefallet gjorde Sverige vid kommissionen gällande att ett återkrav vid fall där skatteuttag skett i strid med EU:s statsstödsregler skulle utgöra retroaktiv beskattning, som är olaglig enligt svensk grundlag. Kommissionen bemötte inte detta argument särskilt, men konstaterade att återkrav inte stred mot någon allmän princip i gemenskapsrätten.

Det svenska förbud mot retroaktiv skattelagstiftning som den svenska regeringen åberopade i energiskattefallet återfinns i 2 kap. 10 § andra stycket regeringsformen. I den bestämmelsen föreskrivs följande.

Skatt eller statlig avgift får inte tas ut i vidare mån än som följer av föreskrifter som gällde när den omständighet inträffade som utlöste skatt eller avgiftsskyldigheten. Finner riksdagen att det finns särskilda skäl för det, får en lag dock innebära att skatt eller statlig avgift tas ut trots att lagen inte hade trätt i kraft när omständigheten inträffade, om regeringen eller ett riksdagsutskott då hade lämnat ett förslag om det till riksdagen. Med förslag jämställs ett meddelande i skrivelse från regeringen till riksdagen om att ett sådant förslag är att vänta. Vidare får riksdagen föreskriva undantag från första meningen, om riksdagen finner att det

³⁸ EU-domstolens dom den 12 februari 2008 i mål C-199/06, CELF och Ministre de la Culture et de la Communication, REG 2008, s. I-469, punkt 55.

av särskilda skäl krävs i samband med krig, krigsfara eller svår ekonomisk kris.

EU-domstolen har i *kommissionen mot Grekland*³⁹ uttalat sig om möjligheten för en medlemsstat att åberopa ett nationellt förbud mot retroaktiv skattelagstiftning som försvar för att inte ha följt ett åliggande enligt ett kommissionsbeslut att återkräva ett stöd som lämnats i form av ett undantag från skatt. I det målet anförde Grekland att återkrav inte var möjligt eftersom ett sådant återkrav skulle ta formen av en retroaktiv skatt, vilket skulle strida mot den grekiska konstitutionen. Enligt Greklands uppfattning gav det grekiska förbudet mot retroaktiv beskattning uttryck för allmänna principer som gällde i såväl den grekiska som gemenskapens rättsordning, i synnerhet rättsäkerhetsprincipen och principen om skydd för berättigade förväntningar.

EU-domstolen ansåg emellertid att detta argument höll varken för en slutsats att kommissionens återkravsbeslut skulle vara rättsstridigt eller för en slutsats att det skulle finnas ett godtagbart hinder för Grekland att verkställa återkravsbeslutet. Domstolen förklarade att det inte var korrekt att resonera som Grekland gjorde, nämligen att återkravet av stödet med nödvändighet skulle ta formen av en retroaktiv skatt och därmed skulle vara absolut omöjligt att genomföra med hänsyn särskilt till gemenskapsrättens allmänna principer. Enligt domstolen behövde Grekland endast förplikta företaget som hade mottagit stödet att återbetala belopp som motsvarade det skatteundantag som de rättsstridigt beviljats. EU-domstolen slog därför fast att Grekland hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt EEG-fördraget genom att inte genomföra kommissionens beslut.

EU-domstolen har senare med hänvisning till denna dom förklarat att det av fast rättspraxis följer att avskaffandet av ett rättsstridigt stöd genom återkrav är en logisk följd av att det slagits fast att stödet är rättsstridigt och att denna följd inte kan vara beroende av den form i vilken stödet beviljas.⁴⁰

EU-domstolen har alltså underkänt en invändning från Grekland sida att återkrav av olagligt statligt stöd skulle strida mot det grekiska förbudet mot retroaktiv beskattning. Frågan om relationen mellan EU:s statsstödsregler och det svenska förbudet mot retroaktiv beskattning har emellertid inte prövats av EU-domstolen.

³⁹ EU-domstolens dom den 10 juni 1993 i mål C-183/91, *kommissionen mot Grekland*, REG 1993, s. I-3131.

⁴⁰ EU-domstolens dom den 27 juni 2000 i mål C-404/97, *kommissionen mot Portugal*, REG 2000, s. I-4897, punkt 38.

6.2 Återbetalningsskyldighet

6.2.1 Skyldighet att betala tillbaka stöd

Regeringens förslag: Det införs en lagregel om att den som har tagit emot olagligt stöd ska betala tillbaka stödet om inte återbetalning får underlåtas enligt EU-rätten.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft några invändningar mot att det införs en regel om återbetalningsskyldighet.

Skälen för regeringens förslag: I avsnitt 4.3.2 har regeringen konstaterat att det finns en direkt på unionsrätten grundad skyldighet för den som tagit emot olagligt stöd att betala tillbaka stödet. Eftersom denna inte är direkt angiven i någon EU-rättsakt utan framgår av EU-domstolens rättspraxis och dessutom inte är helt lätt att läsa ut, bör återbetalningsskyldigheten återges i svensk rätt i en uttrycklig författningsbestämmelse.

Av EU-domstolens praxis framgår att återbetalning kan underlåtas om kommissionen har fattat beslut om att ett stöd som inte har notifierats är förenligt med den gemensamma marknaden. Av domstolens praxis framgår vidare att återbetalning i annat fall kan underlåtas endast undantagsvis i exceptionella fall⁴¹. Huruvida en sådan situation är för handen eller ej torde det ankomma på kommissionen att ta ställning till i samband med att den fattar beslut om att ett stöd är oförenligt och att det ska återkrävas. Sådana beslut kan emellertid omfatta ett stort antal stödmottagare som inte ens finns angivna i kommissionens beslut. Det kan därför inte uteslutas att det i ett enskilt fall finns omständigheter som är att hänföra till en stödmottagare och som är sådana att återbetalning kan underlåtas enligt EU-rätten. Om en sådan invändning framställs av en stödmottagare får det i första hand ankomma på den som har att återkräva stödet att pröva om återkrav kan underlåtas. Om så befinns inte vara fallet får det prövas av den svenska domstolen, ytterst efter att ha begärt förhandsbesked från EU-domstolen, om återbetalning kan underlåtas enligt EU-rätten.

I sammanhanget kan också noteras att EU-domstolen fastställt att den enda grund som en medlemsstat kan åberopa till sitt försvar vid en talan om fördragsbrott som kommissionen väckt är att det föreligger ett absolut hinder för en korrekt verkställighet av kommissionens återkravsbeslut.⁴²

I de fall återkravet inte föregås av ett beslut av kommissionen får det likaledes ankomma på stödgivaren och domstolen att göra den nyss

⁴¹ Se t.ex. EU-domstolens dom den 11 juli 1996 i mål C-39/94, SFEI m.fl., REG 1996, s. I-3547, punkt 71 och den 11 mars 2010 i mål C-1/09, CELF och Ministre de la Culture et de la Communication, REU 2010, s. I-2099, punkt 36. Se även Tillkännagivande från kommissionen – Effektivare verkställande av kommissionsbeslut som ålägger medlemsstater att återkräva olagligt och oförenligt statligt stöd (EUT C 272, 15.11.2007, s. 4), punkt 17.

⁴² EU-domstolens dom den 22 mars 2001 i mål C-261/99, kommissionen mot Frankrike, REG 2001, s. I-2537, punkt 23.

nämnda prövningen. Det bör dock återigen poängteras att möjligheterna för en stödmottagare att undgå återbetalning av olagligt stöd är synnerligen begränsade.

6.2.2 Ränta

Regeringens förslag: Det införs en lagregel om att den som ska betala tillbaka olagligt stöd ska betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till stödmottagarens förfogande till den dag då stödet betalas tillbaka. Det föreskrivs också i en lagregel att om Europeiska kommissionen beslutar att ett olagligt stöd är förenligt med den inre marknaden så ska stödmottagaren betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till dennes förfogande till den dag då kommissionen meddelar beslutet. Räntan ska beräknas enligt bestämmelserna i kapitel V i kommissionens förordning (EG) nr 794/2004.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft något att erinra i sak mot utredningens förslag. *Företagarna* har lagt till att det möjligen kan övervägas att reducera räntebeloppet i situationer då det visas att stödmottagaren har varit i god tro.

Skälen för regeringens förslag: I avsnitt 4.3.2 har konstaterats att det finns en på unionsrätten grundad skyldighet för den som fått olagligt stöd att betala ränta på stödbeloppet.

När kommissionen beslutar om återkrav av olagligt stöd ska den föreskriva återbetalning av ränta. Att så ska ske följer av artikel 14.2 i rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget (procedurförordningen). Där sägs också att kommissionens ska fastställa en lämplig räntesats. Så har skett genom kapitel V i kommissionens förordning (EG) nr 794/2004 om genomförande av rådets nyss angivna förordning (tillämpningsförordningen).

Om kommissionen beslutat om återkrav måste svenska stödgivare som kräver tillbaka stödet också kräva in ränta enligt beslutet. Räntan beräknas enligt tillämpningsförordningens bestämmelser. Enligt regeringens mening bör detsamma gälla när återkrav aktualiseras utan ett föregående kommissionsbeslut. Ränta bör därför utgå enligt tillämpningsförordningens regler även när förekomsten av olagligt stöd har slagits fast på något annat sätt än genom ett beslut av kommissionen.

Skyldighet att betala ränta föreligger även om kommissionen skulle komma fram till att ett olagligt stöd är förenligt med den inre marknaden och därför, i enlighet med EU-domstolens rättspraxis, inte behöver betalas tillbaka.

Även om skyldigheten att betala ränta, och när beslut om återkrav fattats av kommissionen också sättet att beräkna densamma, följer direkt av EU-rätten bör det, enligt regeringens mening, för tydlighets skull införas en lagregel om att den som ska betala tillbaka olagligt stöd ska betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till stödmottagarens förfogande till den dag då stödet betalas tillbaka. Det bör

också i en lagregel föreskrivas att om Europeiska kommissionen beslutar att ett olagligt stöd är förenligt med den inre marknaden så ska stödmottagaren betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till dennes förfogande till den dag då kommissionen meddelar beslutet. Räntan ska beräknas enligt bestämmelserna i kapitel V i tillämpningsförfordningen.

När det gäller frågan om att reducera räntebeloppet i situationer då det visas att stödmottagaren varit i god tro konstaterar regeringen att god tro, enligt EU-domstolens praxis, inte utgör skäl att underlåta återkrav av olagligt stöd. Vid sådant förhållande kan det inte heller komma ifråga att på den grunden reducera den ränta som stödmottagaren ska betala för att eliminera konkurrensfördelen av det olagliga stödet.

6.2.3 Preskription av återbetalningsskyldighet

Regeringens förslag: Det införs en lagregel om att, förutom genom sådana åtgärder som avses i 5 § preskriptionslagen, preskription av en fordran som avser återbetalning av olagligt stöd avbryts på det sätt som avses i artikel 15.2 i rådets förordning (EG) nr 659/1999.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft något att erinra i sak mot utredningens förslag i denna del.

Skälen för regeringens förslag: I artikel 15 i procedurförordningen finns bestämmelser om preskription. Artikeln har följande lydelse.

Preskriptionstid

1. För kommissionens befogenheter att återkräva stöd skall en preskriptionstid på tio år gälla.

2. Preskriptionstiden skall börja den dag då det olagliga stödet beviljas mottagaren antingen som individuellt stöd eller på grundval av en stödordning. Preskriptionstiden skall avbrytas av varje åtgärd avseende det olagliga stödet som vidtas av kommissionen eller av en medlemsstat som agerar på kommissionens begäran. Vid varje avbrott skall tiden börja räknas på nytt. Preskriptionstiden skall avbrytas under den tid då kommissionens beslut är föremål för förfaranden vid Europeiska gemenskapernas domstol.

3. Varje stöd för vilket preskriptionstiden har löpt ut skall betraktas som befintligt stöd.

Enligt 2 § preskriptionslagen (1981:130) preskriberas en fordran tio år efter dess tillkomst. Om man bortser från reglerna om preskriptionsavbrott förefaller en fordran inte kunna preskriberas tidigare enligt svenska regler än enligt procedurförordningen.

5 § preskriptionslagen innehåller regler om preskriptionsavbrott. Enligt dessa regler avbryts inte preskription genom sådana åtgärder som nämns i artikel 15.2 i procedurförordningen. För att en fordran avseende återbetalning av olagligt stöd inte ska vara preskriberad enligt preskriptionslagens regler när återkravsskyldighet följer av ett kommissionsbeslut, bör

preskriptionslagens regler om preskriptionsavbrott kompletteras med procedurförordningens regler om preskriptionsavbrott.

6.2.4 Möjlighet att göra gällande rätt till stöd

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon lagregel om att rätt till stöd inte kan göras gällande i strid med genomförandeförbudet eller om ogiltighet av stödåtgärder.

Utredningens förslag: Enligt utredningens förslag införs en lagregel om att en rätt till stöd inte kan göras gällande i strid med genomförandeförbudet.

Remissinstanserna: *Svenskt Näringsliv* anser att det är viktigt att utredningens förslag genomförs eftersom en kommun då inte längre kan avstå från att återkräva olagligt stöd med hänvisning till att det föreligger ett bindande avtal. *Stockholms universitet* anför att utredningens slutsats, att olagligt stöd inte kan göras gällande med laga verkan, synes vara korrekt. *Sveriges advokatsamfund* avstyrker att det införs en ogiltighetsregel, med mindre än att frågan utreds ytterligare. Samfundet hänvisar till EU-domstolens dom i mål C-275/10 *Residex Capital IV CV* mot *Gemeente Rotterdam*, som meddelats efter det att utredningen presenterade sitt betänkande och anför att det kan finnas behov av att se över förslaget i ljuset av detta avgörande. Enligt *Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps)* kan frågor kring civilrättslig ogiltighet inte anses lösta genom utredningens förslag, utan kommer att behöva lösas i praxis. Också *Sieps* hänvisar till EU-domstolens avgörande i *Residex Capital* och noterar att EU-domstolen i denna dom konstaterar att unionsrätten inte innehåller några föreskrifter om de specifika konsekvenser som de nationella domstolarna är skyldiga att komma fram till när det gäller giltigheten av rättsakter för genomförande av stöd. Denna fråga, fortsätter *Sieps*, hanteras sålunda av nationell rätt med förbehåll för att den konkurrenssituation som förelåg innan det olagliga stödet utbetalades ska återställas och hindrar inte att hänsyn tas till berättigade tredjemansintressen. Liknande synpunkter har lämnats av *Svenska Bankföreningen*.

Skälen för regeringens bedömning: Statligt stöd i den mening som avses i artikel 107 i EUF-fördraget kan lämnas på olika sätt, exempelvis genom tillämpning av lagstiftning som på grund av att den är selektiv gynnar vissa företag, genom beslut av riksdagen, regeringen, en statlig förvaltningsmyndighet, ett landsting eller en kommun, genom avtal som staten, ett landsting eller en kommun ingår med en enskild, genom åtgärder som en offentlig ägare vidtar i förhållande till ett av sina bolag, genom avtal som ett offentligt ägt bolag ingår med ett annat företag och genom rättshandlingar som stiftelser vars medel anses som statliga vidtar i förhållande till företag.

Rättsakter genom vilka olagligt stöd genomförs är ogiltiga enligt en direkt tillämplig unionsrättslig regel. Med rättsakter torde avses i vart fall nationella författningar och myndighetsbeslut. Ogiltighetens följder bestäms i nationell rätt.

I fall med olagligt stöd som är en följd av lag eller annan författning genomförs stödet regelmässigt genom ett förvaltningsbeslut där lagen tillämpas. Ogiltighetsfrågan gäller därför beslutet.

Beslut av regeringen, förvaltningsmyndigheter och kommunala myndigheter gäller tills de ändras, upphävs eller inhiberas, även om de skulle vara oriktiga eller ha tillkommit på ett felaktigt sätt.

Eftersom svensk rätt inte innehåller något reglerat institut som tar sikte på ogiltighet enligt unionsrätten finns det inte heller några bestämmelser om följderna av att beslut ska anses ogiltiga.

När det gäller frågan om även avtal och andra rättshandlingar av civilrättslig karaktär som innebär olagligt stöd omfattas av den unionsrättsliga ogiltighetsregeln så har EU-domstolen, som flera remissinstanser påpekat, prövat den saken i Residex-målet. I målet hade en nederländsk domstol begärt ett förhandsavgörande från EU-domstolen avseende frågan om en garanti som lämnats i strid med genomförandeförbudet är ogiltig i förhållande till kreditgivaren. EU-domstolen uttalade följande.

”Artikel 88.3 sista meningen EG ska tolkas så, att de nationella domstolarna är behöriga att ogiltigförklara en garanti i en sådan situation som den som föreligger i målet vid den nationella domstolen, där ett olagligt stöd har genomförts genom en garanti som ställts ut av en myndighet för att täcka ett lån som ett finansbolag beviljat ett företag som inte hade kunnat erhålla en sådan finansiering under normala marknadsvillkor. De nationella domstolarna är vid utövandet av denna behörighet skyldiga att säkerställa att stödet återkrävs, och de kan för detta ändamål ogiltigförklara garantin bland annat när en sådan ogiltigförklaring, i avsaknad av mindre ingripande processuella åtgärder, kan medföra eller underlätta att den konkurrenssituation som rådde före beviljandet av garantin återställs.”

Av domen kan den slutsatsen dras att ett civilrättsligt avtal som innefattar olagligt stöd kan, men inte måste, förklaras ogiltigt. Det avgörande är, som *Sieps* och andra remissinstanser anför, att den konkurrenssituation som förelåg innan stödet utbetalades ska återställas.

En slutsats som kan dras av det anförda är att frågan om ogiltighet inte är av omedelbar relevans för att Sverige ska kunna uppfylla sina EU-rättsliga förpliktelser i händelse av att olagligt stöd utgetts. Det avgörande är istället att det behövs en reglering som innebär att konkurrenssituationen återställs. Detta åstadkoms genom de föreslagna bestämmelserna om att olagligt stöd ska återkrävas och återbetalas om detta inte kan underlätas enligt EU-rätten. Redan av dessa bestämmelser får nämligen anses följa att en rätt till olagligt stöd inte kan göras gällande med laga verkan. Någon särskild regel behövs därför inte. Frågan om ogiltighet av avtal m.m. i förhållande till tredje man får, i förekommande fall, prövas i domstol.

6.3 Rättegången i mål om olagligt stöd

6.3.1 Vilka domstolar bör handlägga mål om återkrav av olagligt stöd?

Regeringens förslag: Talan om återbetalning av olagligt stöd väcks vid tingsrätt.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att talan väcks vid Stockholms tingsrätt och att tingsrättens domar och beslut överklagas hos Marknadsdomstolen.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inget att erinra mot utredningens förslag. Bland dessa återfinns *Svea hovrätt*, som erinrar om beredningen av Målutredningens betänkande Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol (SOU:2010:44), *Stockholms tingsrätt*, *Marknadsdomstolen*, *Konkurrensverket*, *Kungsbacka kommun*, *Karlskrona kommun*, *Stockholms läns landsting*, *Stockholms universitet*, *Uppsala universitet*, *Sveriges kommuner och landsting* samt *Advokatfirman Delphi*. *Helsingborgs tingsrätt* ställer sig frågande till lämpligheten av att förslaget utgår från hur konkurrensrättsliga mål handläggs och anser att det finns skäl att närmare överväga om inte mål om olagligt statsstöd bör handläggas av fler allmänna domstolar än enbart Stockholms tingsrätt. Enligt *Kammarrätten i Jönköping* talar mycket för att flertalet av de rättsmedel som föreslås av utredningen bör prövas av allmän förvaltningsdomstol. Detta måste dock, enligt kammarrätten, utredas och analyseras närmare.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har i avsnitt 5 redovisat sin bedömning att nya bestämmelser om tredje mans möjligheter att föra talan om förbud att genomföra stöd, återkrav eller återbetalning inte bör införas nu. Detsamma gäller frågan om skadestånd. Vad som enligt regeringens bedömning bör införas är nya bestämmelser om återkrav av olagligt stöd på talan av stödgivaren.

Det sagda har betydelse för frågan om valet av domstolsslåg. Det som ska prövas av domstolen är frågan om betalningsskyldighet för stödmottagaren. Sådana frågor bör prövas av allmän domstol.

Den fråga som inställer sig då är om frågorna bör spridas på samtliga tingsrätter enligt vanliga forumregler eller om det finns skäl att inrätta en annan ordning. Regeringen gör följande överväganden.

På ett område som har vissa likheter med statsstödsområdet – konkurrensområdet – har en särlösning valts i behörighetshänseende. Talan enligt konkurrenslagen (2008:579) väcks vid Stockholms tingsrätt eller Marknadsdomstolen, och domar och beslut enligt den lagen överklagas hos Marknadsdomstolen. Man bör fråga sig om en motsvarande lösning bör användas när det gäller behörigheten att pröva mål om olagligt statsstöd.

Utredningen har föreslagit att ett helt nytt system för prövning av frågor om olagligt statligt stöd införs. Systemets tyngdpunkt ligger på frågor som rör tredje mans möjligheter att ta till vara de rättigheter som genomförandeförbudets direkta effekt kan ge upphov till. Det innefattar, förutom talan om återbetalning av olagligt stöd, talan om förbud att

lämna olagligt stöd, om fastställelse av skyldighet att återkräva olagligt stöd och om ersättning för skada som uppkommit genom att olagligt stöd lämnats.

Regeringen har, av skäl som redovisats i avsnitt 5, inte funnit anledning att nu föreslå nya bestämmelser om annat än återbetalning av stöd på talan av stödgivaren. Sådana frågor är, både rättsligt och ekonomiskt, betydligt mindre komplicerade än tredjemansfrågor.

I de allra flesta fall när det blir aktuellt att väcka talan om återbetalning av stöd torde det finnas antingen ett beslut av kommissionen som slår fast att det föreligger ett olagligt stöd och att detta ska återkrävas eller ett avgörande av förvaltningsdomstol i ett mål om laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900) som likaledes slår fast förekomsten av olagligt stöd. Det kan också finnas ett avgörande av allmän domstol, t.ex. i en skadeståndprocess, som utvisar att olagligt stöd förekommit. Kommissionens beslut får inte överprövas av en nationell domstol. Ett avgörande i ett mål om laglighetsprövning eller ett avgörande av allmän domstol har normalt inte rättskraft mot stödmottagaren, men väl bevisverkan i återbetalningsprocessen.

Det sagda medför, enligt regeringens bedömning, att mål om återbetalning av olagligt stöd närmast kommer att ha karaktären av sedvanliga fordringsmål. Det finns därför inte något behov av att koncentrera prövningen till vissa domstolar för att bygga upp och vidmakthålla särskild kompetens. Därtill kommer att en tillämpning av rättegångsbalkens vanliga forumregler leder till mindre besvär och lägre kostnader i de fall parterna har sin hemvist långt från Stockholm.

6.3.2 Handläggningsordning

Regeringens förslag: Mål om förpliktande att betala tillbaka olagligt stöd ska handläggas som indispositiva mål.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Svenskt näringsliv, Helsingborgs tingsrätt, Konkurrensverket, Kungsbacka kommun, Uppsala universitet och Sveriges kommuner och landsting* har tillstyrkt utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: De nu föreslagna reglerna om återkrav och återbetalning av olagligt stöd syftar till att skapa en ordning som säkerställer att Sverige kan uppfylla sina förpliktelser enligt EUF-fördraget. Dessa förpliktelser innebär, som redovisats tidigare, att olagligt stöd jämte ränta ska återbetalas så att konkurrensituationen återställs. Det finns därför inte utrymme för att ge parterna full rådighet över tvisteföremålet och möjlighet att förlikas.

I indispositiva tvistemål har rätten generellt sett ett större ansvar för utredningen i målet. Av 17 kap. 3 § rättegångsbalken framgår att rätten i sådana tvistemål kan grunda sitt avgörande även på omständigheter som inte har åberopats av någon av parterna. I sådana mål får domstolen också enligt 35 kap. 6 § rättegångsbalken självant inhämta bevisning.

Vid handläggningen av de aktuella målen kan domstolen behöva inhämta uppgifter från regeringen eller kommissionen. Sådana åtgärder lämpar sig bättre i ett indispositivt mål än i ett dispositivt.

På grund av det anförda bör de aktuella målen handläggas som indispositiva tvistemål.

6.3.3 Interimistiska beslut

Regeringens förslag: Lagregler införs om att rätten, om käranden visar sannolika skäl för sin talan, får besluta om omedelbar återbetalning av olagligt stöd jämte ränta. Vid ett sådant beslut ska betalningen ske till Länsstyrelsen i Stockholms län. Länsstyrelsen ska utan dröjsmål göra beloppet räntebärande. När lagakraftägande dom föreligger ska länsstyrelsen betala ut beloppet jämte ränta till stödgivaren i den mån talan har bifallits och till svaranden i den mån talan har lämnats utan bifall eller målet har avskrivits.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Helsingborgs tingsrätt* är tveksam till om bestämmelserna i 15 kap. rättegångsbalken om civilprocessuella tvångsmedel bör användas inom ramen för den föreslagna lagen på det sätt utredningen föreslagit. När olagligt statsstöd lämnas påverkar det inte bara rättsförhållandet mellan stödgivaren och stödmottagaren utan potentiellt ett helt marknadsområde. Detta gör att processuella tvångsmedel inom området olagligt statsstöd inte är direkt jämförbara med befintliga civilprocessuella tvångsmedel. Därför anser tingsrätten att det finns skäl att närmare överväga om det inte vore lämpligt att ställa högre krav för interimistiska beslut vid talan om olagligt statsstöd.

Enligt *Energimyndigheten* bör det ytterligare utredas vilka konsekvenser – med avseende på t.ex. likviditet och risk för obestånd – som förslaget om interimistisk återbetalning medför.

Tillväxtverket anför att det för att kommissionen ska få besluta om interimistisk återbetalning av olagligt statsstöd enligt procedurförordningen krävs att det inte råder något tvivel om den berörda åtgärdens stödkaraktär, att brådskande insatser krävs och att det finns en allvarlig risk för att en konkurrent ska tillfogas en avsevärd och irreparabel skada. Verket ifrågasätter om inte de föreslagna nationella bestämmelserna borde ges motsvarande innehåll så att de överensstämmer med de EU-rättsliga kraven för interimistisk återbetalning.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför att föreskriften om vilket sätt nedsatta medel ska hanteras bör formuleras på så sätt att belopp som betalats till länsstyrelsen utan dröjsmål ska göras räntebärande.

Skälen för regeringens förslag: I detta ärende föreslås bestämmelser om stödgivares skyldighet att återkräva olagligt stöd, ytterst genom att föra talan mot stödmottagaren i domstol.

Av procedurförordningen och kommissionens tillkännagivande Effektivare verkställande av kommissionens beslut som ålägger medlemsstaterna att återkräva olagligt och oförenligt statligt stöd (EUT C 272, 15.11.2007, s. 4) följer att Sverige, när kommissionen fattat beslut om att en stödåtgärd är olaglig, har att se till att stödet återbetalas inom fyra månader. Enligt artikel 14.3 i procedurförordningen ska återkravet verkställas enligt nationell lagstiftning och vid förfaranden inför

nationella domstolar ska medlemsstaten vidta alla nödvändiga åtgärder som är tillgängliga i medlemsstatens rättssystem, inbegripet interimistiska åtgärder.

Om kommissionen inte har fattat ett sådant beslut och det i stället genom ett avgörande av domstol, t.ex. i en civilprocess eller inom ramen för en laglighetsprövning enligt kommunallagen, har slagits fast att ett olagligt stöd föreligger eller om stödgivaren själv kommit till insikt om att ett utgivet stöd är olagligt, är måhända brådskan inte lika stor även om det naturligtvis även i sådana fall finns en EU-rättslig skyldighet för stödgivaren att så snart som möjligt återställa konkurrenssituationen.

I 15 kap. rättegångsbalken finns bestämmelser om det provisoriska rättsskyddet i tvistemål. Beträffande dessa civilprocessrättsliga säkerhetsåtgärder framhålls ofta att det huvudsakliga syftet är att trygga verkställigheten av en kommande dom. Institutet kan emellertid också användas för att låta sökanden genast komma till sin materiella rätt och för att provisoriskt ordna ett tvistigt rättsförhållande.

Den bärande tanken bakom det provisoriska rättsskyddet är att ett beslut om säkerhetsåtgärd ska följas av en dom, inte ersätta den. En begäran om säkerhetsåtgärd kan därför som utgångspunkt inte vara identisk med innehållet i sökandens yrkande om dom.

När det gäller de olika säkerhetsåtgärder som allmän domstol kan förordna om så är det främst den som regleras i 15 kap. 3 § som är relevant i det aktuella sammanhanget. I denna paragrafs första stycke föreskrivs att om någon visar sannolika skäl för att han mot någon annan har ett anspråk som är eller kan antas bli föremål för rättegång och det skäligen kan befaras att motparten genom att utöva viss verksamhet eller företa eller underlåta viss handling eller på annat sätt hindrar eller försvårar utövningen av sökandens rätt eller väsentligen förringar dess värde så får domstolen förordna om lämplig åtgärd för att säkerställa sökandens rätt.

När det gäller möjligheten för en stödgivare att utverka ett förordnande om att stöd ska betalas tillbaka innan talan om återbetalning prövats genom dom så är alltså utgångspunkten att en begäran om säkerhetsåtgärd inte kan vara identisk med innehållet i sökandens yrkande om dom. En sådan säkerhetsåtgärd är dock, som utredningen pekat på, inte utesluten. Detta framgår av bl.a. NJA 2003 s. 613. I det målet uttalade Högsta domstolen att 15 kap. 3 § rättegångsbalken är avsedd att tolkas så, att motparten kan anses hindra eller försvåra utövningen av sökandens rätt genom att utöva den rätt han gör gällande i målet att han har och att en åtgärd för att säkerställa sökandens rätt kan bestå i att han erhåller den prestation som han yrkar i målet.

Den aktuella bestämmelsen är alltså tillämplig även när huvudförpliktelsen fullgörs genom en engångsprestation. Särskilt med hänsyn till nationella domstolars skyldighet att tolka nationella bestämmelser fördragskonformt är det enligt regeringens uppfattning möjligt för en domstol att förordna om återbetalning av olagligt stöd till dess att återbetalningsfrågan avgjorts genom dom.

Det är alltså inte nödvändigt att det svenska regelverket ändras för att det ska vara möjligt att med stöd av 15 kap. 3 § rättegångsbalken interimistiskt besluta om skyldighet för en stödmottagare att återbetala olagligt stöd. Enligt regeringens mening är det trots det, inte minst av

tydlighetsskäl, lämpligt att införa en uttrycklig bestämmelse om interimistisk återbetalning i den föreslagna lagen. En sådan lösning överensstämmer också med dem som använts i konkurrenslagen och marknadsföringslagen (2008:486).

När det så gäller frågan om vad som bör krävas för att ett yrkande om interimistisk återbetalning ska bifallas har *Tillväxtverket* pekat på de förhållandevis stränga villkor som gäller för att kommissionen ska få besluta om interimistisk återbetalning och ifrågasatt om inte motsvarande borde gälla enligt de svenska bestämmelserna. Också *Helsingborgs tingsrätt* har anfört att det bör övervägas att ställa högre krav för interimistiska beslut vid talan om olagligt statsstöd.

Återkrav av olagligt statsstöd ska ske med tillämpning av nationell rätt. Av den unionsrättsliga s.k. likvärdighetsprincipen följer att förutsättningarna för interimistiska förordnanden av ifrågasvarande slag inte bör vara hårdare än förutsättningarna för att besluta om motsvarande säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken. Det bör därför införas en bestämmelse om att rätten, om käranden visar sannolika skäl för sin talan, får besluta om omedelbar återbetalning av olagligt stöd jämte ränta.

Energimyndigheten har anfört att det ytterligare bör utredas vilka konsekvenser interimistiska beslut om återbetalning medför med avseende på t.ex. likviditet och risk för obestånd. Sådana frågor är närmast att hänföra till om återbetalning kan underlåtas enligt EU-rätten och är alltså inte något som kan regleras i svensk lag. Det kan endast konstateras att stödmottagarens ekonomiska situation inte är något som EU-rätten tar särskilt stor, om ens någon, hänsyn till när fråga är om återkrav av olagligt stöd.

När det gäller hur verkställighet ska ske av ett interimistiskt beslut om återbetalning delar regeringen utredningens uppfattning att en lämplig ordning är att betalningen sker till Länsstyrelsen i Stockholms län i stället för till stödgivaren. En sådan ordning är särskilt ändamålsenlig i de fall talan om återbetalning grundas på ett beslut av kommissionen som stödmottagaren har fört, eller avser att föra, talan mot vid tribunalen. Tingsrätten kan i ett sådant fall, efter det interimistiska beslutet, vilande-förklara målet i avvaktan på tribunalens avgörande.

När det föreligger en lagakraftgående dom ska länsstyrelsen betala ut det interimistiskt återbetalade beloppet jämte ränta. Betalningen ska ske till stödgivaren i den mån talan har bifallits och till svaranden i den mån talan har lämnats utan bifall eller målet har avskrivits.

Som behandlas i avsnitt 6.3.6 ska verkställighet av ett interimistiskt förordnande, dvs. betalning till länsstyrelsen, inte kunna hindras genom att svaranden vidtar någon sådan åtgärd som avses i 3 kap. 6 § första stycket utsökningsbalken.

6.3.4 Överklagande av beslut under rättegången

Regeringens förslag: Interimistiska beslut om återbetalning av olagligt stöd får överklagas särskilt.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft något att erinra mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 49 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken får andra beslut än slutliga beslut överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut, om inte annat är föreskrivet. Enligt 49 kap. 5 § 6 får tingsrättens beslut överklagas särskilt om tingsrätten i beslutet prövat en fråga i tvistemål om kvarstad eller annan åtgärd enligt 15 kap. Motsvarande bör gälla när tingsrätt har prövat en fråga om interimistiskt beslut om återbetalning av stöd.

6.3.5 Rättegångskostnader

Regeringens förslag: Det införs en regel om att rätten i mål om återbetalning av olagligt stöd får besluta att var och en av parterna ska svara för sina rättegångskostnader om det finns särskilda skäl för det.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft något att erinra mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna om rättegångskostnader i tvistemål finns i 18 kap. rättegångsbalken. Huvudregeln i tvistemål – såväl dispositiva som indispositiva – är att en part som förlorar ett mål ska ersätta motparten hans rättegångskostnad (18 kap. 1 § rättegångsbalken).

Enligt konkurrenslagen gäller i mål där ett företag för talan mot ett annat företag om åläggande att upphöra med konkurrensbegränsande samarbete eller missbruk av dominerande ställning att domstolen kan besluta att var och en av parterna ska svara för sina rättegångskostnader om det finns särskilda skäl (8 kap. 15 § andra stycket konkurrenslagen). Motsvarande gäller enligt marknadsföringslagen vid bland annat talan om förbud att fortsätta med otillbörlig marknadsföring (64 § marknadsföringslagen). I förarbetena till dessa bestämmelser har hänvisats till 18 kap. 2 § rättegångsbalken. I den bestämmelsen föreskrivs att om ett mål angår ett rättsförhållande, som enligt lag ej må bestämmas annorledes än genom dom, må förordnas att vardera parten ska bära sin rättegångskostnad. Den bestämmelsen är inte tillämplig i de aktuella målen enligt konkurrenslagen och marknadsföringslagen och kommer inte heller att kunna tillämpas vid talan avseende återbetalning av olagligt statligt stöd. En motsvarande möjlighet att kvitta rättegångskostnaderna i de aktuella målen enligt konkurrenslagen och marknadsföringslagen ansågs i motiven till dessa lagar lämplig att införa. Det påpekades dock att det borde markeras att det skulle finnas särskilda skäl för att avvika från huvudregeln. En typsituation där undantagsregeln i konkurrenslagen borde kunna tillämpas ansågs vara mål som rör prejudikatsfrågor och om det med hänsyn till omständigheterna i övrigt framstår som befogat.⁴³

⁴³ Prop. 2007/08:135 Ny konkurrenslag m.m., s. 286, prop. 1997/98:130 Ändringar i konkurrenslagen (1993:20) m.m., s. 58, och prop. 1994/95:123 Ny marknadsföringslag, s. 157.

De skäl som motiverat undantagsbestämmelserna i konkurrenslagen och marknadsföringslagen gör sig gällande även vid talan om återbetalning av olagligt stöd. En sådan regel om möjlighet till undantag från rättegångsbalkens huvudregel om ansvar för rättegångskostnader bör därför införas även på statsstödsområdet.

6.3.6 Verkställighet av dom och beslut

Regeringens förslag: Möjligheten att hindra verkställighet av dom eller interimistiskt beslut avseende återbetalning av olagligt stöd genom att ställa säkerhet på visst sätt enligt utsökningsbalken tas bort.

Utredningens förslag: Överensstämmer i sak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft något att erinra mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Utgångspunkten när det gäller återkrav och återbetalning av olagligt statligt stöd är att konkurrensituationen ska återställas. Den fördel som stödmottagaren har haft av det olagliga stödet ska med andra ord undanröjas.

Enligt 3 kap. 1 § utsökningsbalken är domstols dom eller beslut en exekutionstitel som får verkställas under de förutsättningar som anges i utsökningsbalkens tredje kapitel. I 3 kap. 3 § första stycket föreskrivs att en dom får verkställas utan särskilda villkor när den har vunnit laga kraft. Av 3 kap. 6 § första stycket utsökningsbalken följer att en dom eller ett interimistiskt beslut om återbetalning som inte har vunnit laga kraft skulle få verkställas genast om inte den återbetalningsskyldige

1. sätter ner pengar till belopp som svarar mot betalningsskyldigheten den dag då nedsättningen sker jämte förrättningskostnader,

2. som pant ställer ett motsvarande tillgodohavande hos bank eller kreditmarknadsföretag jämte den ränta som belöper på tillgodohavandet för tiden därefter, eller

3. när beslutet meddelats av underrätt ställer annan säkerhet för betalningsskyldigheten jämte förrättningskostnader.

Om den återbetalningsskyldige hindrar verkställighet av en dom genom att ställa säkerhet på något av de sätt som avses i punkterna 2 och 3 är det möjligt att återkravsskyldigheten inte är uppfylld. Dessa möjligheter att hindra verkställighet av en dom som inte vunnit laga kraft bör därför uteslutas.

Som behandlats i avsnitt 6.3.3 ska vid ett interimistiskt beslut om återbetalning av stöd betalning ske till Länsstyrelsen i Stockholms län. Det bör därför, och av samma skäl som redovisats ovan avseende en dom om återbetalning, införas en bestämmelse om att verkställighet av ett sådant beslut inte hindras genom att svaranden vidtar någon sådan åtgärd som sägs i 3 kap. 6 § första stycket utsökningsbalken.

7 Frågan om tillsynsmyndighet

Regeringens bedömning: För närvarande bör inte någon myndighet ges i uppdrag att utöva tillsyn över att EUF-fördragets statsstödsregler efterlevs i Sverige.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som uttalat sig i frågan anser att en tillsynsmyndighet bör finnas och förordar att Konkurrensverket ges den uppgiften.

Skälen för regeringens bedömning: EUF-fördragets statsstödsregler är en del av fördragets konkurrensregler, som förutom statsstödsreglerna består av förbuden i artiklarna 101 och 102 mot konkurrensbegränsande samverkan och missbruk av dominerande ställning. Alla dessa regler syftar till att möjliggöra en effektiv konkurrens mellan företag och därmed en effektiv produktion och resursanvändning. I Sverige utövar Konkurrensverket tillsyn beträffande förbuden i artiklarna 101 och 102 och motsvarande förbud i konkurrenslagen (2008:579). Det finns emellertid inte någon myndighet som utövar tillsyn över att EUF-fördragets statsstödsregler följs.

Om en svensk myndighet ska få i uppdrag att utöva tillsyn över att EU:s statsstödsregler iaktas i Sverige, ligger det nära till hands att uppgiften ges till Konkurrensverket.

I frågan om en tillsynsmyndighet bör finnas gör regeringen följande överväganden.

Genom den föreslagna lagen kommer det att stå klart att den som har lämnat olagligt stöd ska återkräva stödet och att den som har fått stödet är skyldig att betala tillbaka det. När det väl konstaterats, exempelvis genom ett svenskt domstolsavgörande, att olagligt stöd har lämnats, kan återkrav och återbetalning förväntas ske mer effektivt än för närvarande. I en del fall med kommunalt olagligt stöd har återkrav och återbetalning inte skett trots att en svensk domstol slagit fast att ett kommunalt beslut medfört olagligt stöd. Ett ofta förekommande skäl till att stödet inte har återkrävts har varit att kommunen, i överensstämmelse med gängse uppfattning om hur 10 kap. 15 § kommunallagen ska förstås, ansett sig sakna möjlighet att återkräva stödet när det varit en följd av ett bindande avtal. Genom den föreslagna lagen kommer det att göras tydligt att det inte finns något sådant hinder. Enligt regeringens uppfattning kan lagen också förväntas leda till en större medvetenhet och kunskap om genomförandeförbudet. Den föreslagna lagen kan alltså antas medföra ett bättre iakttagande av det förbudet och effektivare återkrav när förbudet trots allt överträtts.

Mot den redovisade bakgrunden gör regeringen bedömningen att det för närvarande inte är påkallat att ge Konkurrensverket eller någon annan myndighet i uppdrag att utöva tillsyn över att EUF-fördragets statsstödsregler efterlevs i Sverige. Skulle det senare visa sig att ett behov av en tillsynsmyndighet på statsstödsområdet trots allt finns får saken övervägas på nytt.

8 Regeringskansliets tillgång till uppgifter

Regeringens förslag: Den som avser att vidta eller ändra stödåtgärder som Europeiska kommissionen enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget ska underrättas om ska lämna upplysningar om åtgärderna till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Den som kan antas ha upplysningar som regeringen behöver i ett ärende om statligt stöd vid Europeiska kommissionen ska på begäran lämna dessa uppgifter till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft något att erinra mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelser om skyldighet att lämna uppgifter i ärenden som gäller statligt stöd finns för närvarande i 6 § lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler. I den paragrafen föreskrivs att kommuner och landsting är skyldiga att lämna upplysningar till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer om alla former av stöd som planeras och som kan bli föremål för prövning av Europeiska kommissionen. Vidare föreskrivs i 22 § första stycket förordningen (1988:764) om statligt stöd till näringslivet att statliga myndigheter ska underrätta regeringen om alla former av stödåtgärder som kan bli föremål för prövning av Europeiska kommissionen. En sådan underrättelse ska lämnas innan åtgärden vidtas.

1994 års lag och 1988 års förordning innehåller alltså bestämmelser om att kommuner, landsting och statliga myndigheter ska underrätta regeringen om stöd som planeras och som kan bli föremål för prövning av Europeiska kommissionen. Bestämmelserna syftar till att regeringen ska kunna anmäla de planerade stödåtgärderna i enlighet med skyldigheten i artikel 108.3 i EUF-fördraget. Dessa bestämmelser bör ersättas med en bestämmelse i den lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler som enligt regeringens förslag ska införas. Skyldigheten bör gälla även andra som ska vidta en åtgärd som omfattas av genomförandeförbudet, t.ex. offentligt ägda bolag.

När regeringen anmäler planer på stöd eller en stödordning till kommissionen, kan den behöva uppgifter från enskilda för att kunna uppfylla de krav som ställs på en sådan anmälan. Regeringen kan också behöva uppgifter från enskilda i samband med ett ärende hos kommissionen om granskning av befintligt stöd eller av påstått olagligt stöd. Vidare kan regeringen behöva uppgifter när den ska uppfylla den rapporteringskyldighet som finns när ett statligt stöd har godkänts. Det bör därför införas en skyldighet för den som kan antas ha upplysningar som regeringen behöver i ett ärende om statligt stöd vid Europeiska kommissionen att på begäran lämna dessa uppgifter till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

9 Kontrollbesök

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 5 a § lagen om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler överförs till den nya lagen om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler. Den nuvarande lagen om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler upphör att gälla.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har haft något att erinra mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: I 5 a § lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler föreskrivs följande.

När Europeiska kommissionen har beslutat om ett kontrollbesök enligt rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget har kommissionen rätt att få handräckning av Kronofogdemyndigheten för att genomföra följande åtgärder hos företaget:

1. granska räkenskaper och andra affärshandlingar samt ta kopior av dessa handlingar, och
2. få tillträde till samtliga lokaler och markområden som utnyttjas av det berörda företaget.

Frågor om handräckning enligt denna paragraf prövas av Kronofogdemyndigheten. Kronofogdemyndigheten ska inte underrätta företaget om en begäran om handräckning innan verkställighet sker. Därutöver gäller bestämmelserna i utsökningsbalken om verkställighet av förpliktelser som inte avser betalningsskyldighet eller avhysning.

I 1994 års lag är flertalet bestämmelser upphävda sedan tidigare. Av regeringens förslag till ny lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler följer att 6 och 7 §§ i den äldre lagen bör upphöra att gälla. Vid sidan om den inledande bestämmelsen om lagens tillämpningsområde kommer den enda bestämmelsen i lagen att vara den i 5 a §. Bestämmelsen i 5 a § bör därför överföras till den nya lagen om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler och 1994 års lag bör upphöra att gälla.

10 Reglerna om revisorsintyg enligt lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. ändras

Regeringens förslag: Företagets revisor ska översiktligt granska om kravet på en öppen eller separat redovisning har fullgjorts. Revisorn ska i en rapport till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och förvaltningsorgan redogöra för resultatet av granskningen.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig över utredningens förslag tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Konkurrensverket* avstyrker förslaget. Enligt verket bidrar inte förslaget till att åtgärda de brister som finns i fråga om insynen i och möjligheterna till kontroll av att offentliga företag och företag som beviljats exklusiva eller särskilda rättigheter inte erhåller statligt stöd eller andra fördelar i strid med EU:s konkurrensregler. Konkurrensverket anser att möjligheten att öka transparensen genom ändringar i regelverket för årsredovisningar bör utredas närmare. *Energimyndigheten*, som inte har något att erinra mot förslaget, anser företag som ska upprätta en separat eller öppen redovisning ska vara skyldiga att redovisa densamma i sin årsredovisning eller motsvarande. *Statskontoret* avstyrker förslaget. Enligt Statskontoret är det inte rimligt att lagens krav lämnas därhän med hänvisning till tillämpningssvårigheter. Utan uppföljning av hur lagen följs riskerar den att bli verkningslös. Den av utredningen föreslagna ändringen att revisionen ska vara översiktlig är enligt Statskontoret ingen lösning på problemet. Snarare bekräftar den nu gällande praxis och öppnar för en mindre omfattande och en till intet förpliktande revision. Revisionen som instrument för ansvarsutkrävande riskerar därmed att försvagas. Statskontoret anser i stället att såväl kraven på revisionen som på uppföljningen bör skärpas. Detta skulle ge en förbättrad offentlig redovisning och bättre möjligheter för intressenter vid sidan av den offentliga aktören att upptäcka om verksamheten subventioneras med allmänna medel eller överskott från konkurrenskyddad verksamhet eller monopolverksamhet. Mot den bakgrunden anser Statskontoret att det finns skäl att närmare pröva möjligheten att införa ett krav om att redovisning enligt transparenslagen ska inkluderas i årsredovisning eller motsvarande. Därmed skulle kravet på revisorsintyg kunna slopas. *Far* anför att grundproblemet ur ett revisorsperspektiv är att det saknas lämpliga kriterier för att upprätta redovisningarna, dvs. regler som revisorerna kan granska emot. *Far* påpekar också att en revisor enligt god revisionssed inte kan åta sig bestyrkandeuppdrag där det saknas ”lämpliga kriterier” som det uttrycks i International Federation of Accountants (IFACs) ramverk för bestyrkandeuppdrag. I detta avseende gör det ingen skillnad om revisorn ska rapportera bestyrkandeuppdraget med rimlig säkerhet (revision) eller med begränsad säkerhet (översiktlig granskning). Vad gäller lagtextens utformning anser *Far* att ordet ”intyg” är olämpligt eftersom detta antyder en betydligt högre grad av säkerhet

än vad en revisor kan lämna enligt god revisionssed. Far föreslår därför att ordet ”intyg” ersätts med ”rapport” eller ”yttrande”. *Almi Företagspartner AB* anser att det inte finns något skäl att reglera denna fråga eftersom det inte krävs enligt EU-kommissionens direktiv. *Sveriges advokatsamfund* har ingen erinran mot förslaget, men anser att informationen skulle göras tillgänglig för allmänheten genom att exempelvis redovisas i företagets årsredovisning. *Svenskt Näringsliv* motsätter sig inte förslaget, men menar att det inte löser problemet med revisorsintygen. Frågan bör behandlas mer ingående än vad utredningen haft möjlighet att göra. *Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO)* föreslår att kravet på revisorsgranskning och revisorsintyg utmönstras ur transparenslagen. Detta krav går utöver EU:s transparensdirektiv. SABO anser att en bättre ordning vore att Konkurrensverket uppdrar åt särskilda revisorer att stickprovsvis kontrollera att transparenslagens redovisningskrav uppfylls. *Återvinningsindustrierna* avstyrker förslaget och anför att kravet på kontroll bör stärkas. Det föreslås att tydligare regler om redovisning införs för redovisning och uppföljning av kommunernas verksamhet.

Skälen för regeringens förslag: Kommissionens direktiv 2006/111/EG av den 16 november 2006 om insyn i de finansiella förbindelserna mellan medlemsstater och offentliga företag samt i vissa företags ekonomiska verksamhet (EUT L 318, 17.11.2006, s. 17, Celex 32006L0111), förkortad transparensdirektivet, syftar till att ge Europeiska kommissionen tillgång till ekonomisk information som behövs för att kontrollera att företag inte får statligt stöd eller andra fördelar av en medlemsstat som strider mot EU:s konkurrensregler. Av direktivet framgår att medlemsstaterna ska se till att kraven på en öppen redovisning och en separat redovisning fullgörs (artikel 1). Medlemsstaterna ska också se till att varje företag som ska ha en separat redovisning gör en internredovisning för var och en av verksamheterna, korrekt fördelar alla kostnader och intäkter på grundval av konsekvent tillämpade och sakligt motiverade redovisningsprinciper samt klart anger vilka principer för kostnadsredovisning som tillämpas (artikel 4).

Bestämmelserna i transparensdirektivet är genomförda i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m., förkortad transparenslagen. Redovisningskraven är genomförda i 3–5 §§. Ett offentligt företag ska enligt 3 § upprätta en öppen redovisning av sina finansiella förbindelser med det allmänna. Av den öppna redovisningen ska särskilt framgå finansiella förbindelser som avser kapitaltillskott, förlustbidrag, amorteringsfria eller på annat sätt förmånliga lån, gynnande genom avstående från vinst, fordran eller normal avkastning på offentliga medel samt ersättningar för ekonomiska ålägganden från det allmänna. I 4 § regleras när ett företag som beviljats exklusiva eller särskilda rättigheter eller anförtrotts att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse ska upprätta en separat redovisning för olika verksamheter. Av 5 § framgår bl.a. att den separata redovisningen ska innehålla beskrivning av organisationen och finansieringen av de olika verksamheterna, en separat redovisning av intäkter och kostnader för den verksamhet vari den exklusiva rättigheten tillhandahålls. Från redovisningsskyldigheten i 3 och 4 §§ undantas bl.a. företag med en nettoomsättning understigande 40 miljoner euro.

Vid genomförandet av direktivet uttalade regeringen att det som ett led i att uppfylla redovisningskraven var lämpligt att både den öppna redovisningen och den särskilda redovisningen blev föremål för en mera löpande granskning (prop. 2004/05:140, s. 69). I lagens 7 § föreskrivs därför att de aktuella företagens revisorer ska granska om lagens bestämmelser om redovisning har följts. Revisorn ska sedan utfärda ett intyg över granskningen. Intyget ska lämnas till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och förvaltningsorgan. I förarbetena till lagen diskuteras inte närmare hur granskningen ska gå till.

Enligt regeringens mening är en revisorsgranskning av den öppna och den separata redovisningen alltså av betydelse för att säkerställa att Sverige uppfyller de krav som ställs i transparensdirektivet. Att utmönstra reglerna om revisorsgranskning och intyg, som några remissinstanser förordar, är därför inte aktuellt.

Frågan är då vilka krav som bör ställas på granskningen. Utredningen har föreslagit att bestämmelsen om revisorsgranskning ska justeras så att revisorerna endast ska företa en översiktlig granskning av om en redovisning gjorts enligt transparenslagens bestämmelser och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Bland skälen för förslaget märks att redovisningsskyldigheten är oklar, att närmare föreskrifter om dess innehåll skulle spränga ramen för vad innehållet i myndighetsföreskrifter rimligen bör begränsas till och att det mera skulle överensstämma med den granskning som görs i dag. En majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft några invändningar mot förslaget. *Konkurrensverket*, *Statskontoret* och *Återvinningsindustrierna* avstyrker förslaget. Konkurrensverket menar att förslaget inte bidrar till att åtgärda de brister som finns i fråga om insyn och kontroll. Statskontoren anför att förslaget inte löser problemet och Återvinningsindustrierna anser att kravet på kontroll bör skärpas.

Den granskning som ska göras enligt transparenslagen bör ses i ljuset av granskningens syfte. Bestämmelserna om revisorsgranskningen syftar till att utgöra ett led i att uppfylla redovisningskraven i transparensdirektivet. Det har inte framkommit i utredningens betänkande att de företag som omfattas av transparenslagens redovisningsregler inte följer de krav som lagen ställer. Av ett uttalande i betänkandet framgår också att uppenbara felaktigheter i redovisningen kan uppmärksammas vid den granskning som nu sker. Vid sådana förhållanden kan det konstateras att den översiktliga granskning som görs fyller sin funktion. Kravet på granskning bör därför kunna ändras på det sätt som utredningen föreslår.

När företagets revisor översiktligt granskat redovisningen ska han eller hon utfärda ett särskilt intyg över granskningen. *Far* har i sitt remissvar pekat på att ordet "intyg" är olämpligt eftersom detta antyder en betydligt högre grad av säkerhet än vad en revisor kan lämna enligt god revisionssed. *Far* föreslår därför att ordet "intyg" ersätts med "rapport" eller "yttrande". Regeringen delar *Fars* uppfattning. Det bör vara tillräckligt att revisorn i en rapport redogör för resultatet av sin översiktliga granskning och överlämnar den till företagets ledning för att syftet med granskningen ska vara uppfyllt.

Flera remissinstanser anser att reglerna om årsredovisning bör ändras så att företagets öppna respektive separata redovisning enligt transparenslagen offentliggörs i årsredovisningen. Regeringen har

tidigare noterat att transparensdirektivet tar till utgångspunkt att redovisningarna bör vara sekretessbelagda eftersom de berörda företagen är verksamma på konkurrensmarknader (prop. 2004/05:140, s. 70). En ändring av reglerna för årsredovisningar skulle sannolikt också öka företagens administrativa börda. Mot den bakgrunden finns det inte nu anledning att införa en skyldighet för företag som omfattas av transparenslagen att offentliggöra sina öppna eller separata redovisningar i årsredovisningen.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att företagets revisor ska översiktligt granska om transparenslagens krav på en öppen eller separat redovisning har fullgjorts och att revisorn i en rapport till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och förvaltningsorgan ska redogöra för resultatet av granskningen. Regeringens förslag medför vissa följändringar i transparenslagen.

11 Undantag från självkostnadsprincipen

Regeringens bedömning: Det bör från konkurrenssynpunkt inte göras något generellt undantag från självkostnadsprincipen i kommunallagen.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Svenska ESF-rådet, Konkurrensverket, Statskontoret, Tillväxtverket, Kungsbacka kommun, Länsstyrelsen i Örebro län, Västra Götalandsregionen, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala Universitet, Svenskt Näringsliv och Företagarna delar eller har inget att invända mot utredningens bedömning. Avfall Sverige delar inte utredningens bedömning och anför det enda rimliga är att undantag görs från självkostnadsprincipen när en kommun bedriver näringsverksamhet. Den verksamhet som kommunerna bedriver inom frivilliga icke lagreglerade områden som är ägnade för konkurrens ska enligt Avfall Sverige bedrivas affärsmässigt och intäktsfinansierat. Nynäshamns kommun finner det otillfredsställande att kommunallagens självkostnadsprincip och EU:s statsstödsregler samtidigt kan vara tillämpliga på en viss kommunal verksamhet. Kommunen anför att en åtgärd som faller inom den kommunala kompetensen kan vara omöjlig att lagligen genomföra, om åtgärden enligt statsstödsreglerna måste överstiga det pris som utgör högsta tänkbara pris enligt självkostnadsprincipen. Kommunen anser det därför önskvärt att det införs lagstiftning som innebär att självkostnadsprincipen inte ska gälla när kommunen agerar på en konkurrensutsatt marknad. Advokatfirman Vinge KB delar inte utredningens bedömning. Eftersom kommunerna enligt självkostnadsprincipen inte kan kräva en marknadsmässig avkastning finns det, enligt Vinge, en uppenbar risk att principens tillämpning på konkurrensutsatta marknader snedvrider konkurrensen i strid med EU:s statsstödsregler. Om ett generellt undantag från självkostnadsprincipen inte genomförs, menar Vinge att det ur

ett EU-rättsligt perspektiv är nödvändigt att utreda inom vilka sektorer principen kan leda till en snedvridning av konkurrensen och att genom särreglering undanta dessa sektorer från principens tillämpning. *Göteborgs kommun* delar utredningens bedömning och anför att den utveckling som skett under senare tid, med marknadsliknande förhållande på kommunala kärnområden, föranleder ett behov av mer flexibelt handlingsutrymme för kommuner för att dessa ska ha möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt tillgodose allmänintresset. *Göteborgs kommun* anser därför att en översyn bör göras i ett större perspektiv. *Sundbybergs kommun* anser att behovet av ett undantag från den kommunalrättsliga självkostnadsprincipen behöver belysas ytterligare. *Stockholms kommun* anför att självkostnadsprincipen bör utredas med ett bredare perspektiv, bl.a. i ett EU-rättsligt sammanhang med reglerna om tjänster av allmänt ekonomisk intresse, men också med beaktande av de regionala skillnader som föreligger nationellt. Även *Gislaveds kommun* anser att självkostnadsprincipen måste ses i ett större sammanhang, där bl.a. förhållandena i landets olika delar kan beaktas. *Stockholms läns landsting* delar utredningens bedömning att det inte bör införas något generellt undantag från självkostnadsprincipen. Landstinget anför dock att frågan om ett generellt undantag inte kan ses isolerat utan bör övervägas i ett större sammanhang. *Sveriges Kommuner och Landsting* delar utredningens bedömning, men anför att frågan om ett undantag från självkostnadsprincipen inte kan ses isolerad. Den bör i stället sättas i ett större sammanhang där Sverige på ett strukturerat sätt kartlägger och reglerar hanteringen av tjänster av allmänt ekonomisk intresse.

Skälen för regeringens bedömning: När kommuner och landsting agerar inom ramen för sin allmänna kompetens, eller i övrigt tillhandahåller frivilliga tjänster eller nyttigheter, får de enligt 8 kap. 3 b § kommunallagen (1991:900) avgiftsfinansiera verksamheten. En kommun får dock enligt 8 kap. 3 c § inte ta ut högre avgifter än som svarar mot kostnaderna för de tjänster eller nyttigheter som tillhandahålls (självkostnadsprincipen). Självkostnadsprincipen innebär inte någon skyldighet att avgiftsfinansiera en verksamhet, utan kommunen har frihet att i stället låta verksamheten skattefinansieras. Självkostnadsprincipen innebär således endast en maximinivå, inte någon miniminivå för avgiftsuttaget. Syftet med den är främst att skydda kommunmedlemmarna mot monopolprissättning (prop. 1993/94:188, s. 81).

Självkostnadsprincipen gäller som huvudregel för all verksamhet som kommuner och landsting bedriver, vare sig det är fråga om frivillig eller specialreglerad verksamhet. Undantag från självkostnadsprincipen finns inom flera områden, t.ex. för kommunala elföretags handel med el (se 7 kap. 2 § ellagen [1997:857]).

I betänkandet lämnas en redogörelse för de utredningar av frågan om ett generellt undantag från självkostnadsprincipen som har gjorts under de senaste 20 åren. I flera fall har dessa gjorts av utredningar som haft till huvuduppgift att utreda frågor om konkurrens mellan det allmänna och näringslivet och som varit sammansatta speciellt för uppgiften. Dessa utredningar har kommit fram till att kommunal näringsverksamhet på konkurrensutsatta marknader som drivs enligt självkostnadsprincipen leder till snedvriden konkurrens och därmed samhällsekonomiska förluster. Mot denna bakgrund har slutsatsen dragits att kommunal

näringsverksamhet på konkurrensutsatta marknader bör undantas från självkostnadsprincipen.

Enligt utredningen är dock de konkurrensproblem som självkostnadsprincipen ger upphov till i praktiken inte så stora att ett undantag är motiverat. *Företagarna, Svenskt Näringsliv* och *Konkurrensverket* – som enligt sin instruktion ska verka för en effektiv konkurrens i privat och offentlig verksamhet – har i sina remissvar inte framfört några invändningar mot den uppfattningen. Från konkurrenssynpunkt torde det alltså inte nu finnas några skäl att införa ett generellt undantag från självkostnadsprincipen.

En fråga som väckts av *Nynäshamns kommun* och *Advokatfirman Vinge* gäller självkostnadsprincipens förhållande till reglerna om statligt stöd i EUF-fördraget. Artikel 107.1 i EUF-fördraget innehåller ett förbud mot stöd som ges av en medlemsstat som snedvrider eller hotar att snedvrider konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion om handeln mellan medlemsstater påverkas. Ett sådant stöd kan dock godkännas av EU-kommissionen om någon av förutsättningarna för undantag från förbudet enligt artikel 107.2–3 är uppfyllda. I artikel 108.3 föreskrivs en anmälningsskyldighet och ett genomförandeförbud som innebär att ett stöd inte får genomföras innan det anmälts till och godkänts av EU-kommissionen. Med hänsyn till att bestämmelserna i EUF-fördraget har företräde framför nationella bestämmelser, kan en kommun vara förhindrad att genomföra en kompetenslig åtgärd prissatt enligt självkostnadsprincipen om priset måste vara högre för att frågan om otillåtet statsstöd inte ska uppkomma. Bestämmelserna om statligt stöd i EUF-fördraget kan alltså begränsa kommunens möjligheter att agera inom ramen för sin allmänna kompetens. Begränsningen får här till följd att åtgärder som kan vara konkurrensnedvridande inte införs. Mot den bakgrunden torde självkostnadsprincipen inte ge upphov till en snedvridning av konkurrensen i strid med statsstödsreglerna.

Flera remissinstanser har anfört att självkostnadsprincipen inte kan ses isolerad utan att den bör övervägas i ett större sammanhang. Det kan i detta sammanhang nämnas att regeringen nyligen tillsatt en utredning om en översyn av kommunallagen, *En kommunallag för framtiden* (dir. 2012:105). Utredningen ska enligt direktiven genomföra en bred översyn av lagen.

Sammanfattningsvis instämmer regeringen i utredningens bedömning att ett generellt undantag från självkostnadsprincipen inte är motiverat från konkurrenssynpunkt.

12 Ikraftträdande m.m.

Regeringens förslag: Den nya lagen om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler träder i kraft den 1 juli 2013. Lagen tillämpas även på olagligt stöd som lämnats före ikraftträdandet. Vissa av lagens bestämmelser ska inte tillämpas i fråga om mål som är anhängiga vid domstol när lagen träder i kraft.

Också de föreslagna ändringarna i lagen om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. träder i kraft den 1 juli 2013. Dock ska bestämmelserna om granskning och rapport tillämpas första gången av företag för det räkenskapsår som inleds efter ikraftträdandet.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Sveriges advokatsamfund*, *SABO* och *Hyresgästföreningen* anför att den nya lagen inte bör tillämpas på stöd som lämnats innan ikraftträdandet.

Skälen för regeringens förslag: Den föreslagna nya lagen innehåller bestämmelser av olika karaktär. I 1–6 §§ finns bestämmelser med huvudsakligen materiell rätt. Genom vissa av dessa återges befintliga unionsrättsliga regler, medan andra bestämmelser föreskrivs för att uppfylla unionsrättsliga krav. När det gäller den första kategorin kan hänvisas till bestämmelserna i 3 och 4 §§ om skyldighet att återkräva respektive återbetala olagligt stöd och till 5 § första stycket om skyldigheten att betala ränta. När det gäller den andra kategorin kan hänvisas till 5 § andra stycket om hur räntan ska beräknas och till 6 § om preskription.

I 7–13 §§ finns bestämmelser av huvudsakligen av processuell art. Dessa bestämmelser föreskrivs för att anvisa en sådan ordning för återkrav i domstol av olagligt stöd som uppfyller vad unionsrätten kräver. Såväl 8 § om interimistiska beslut som 13 § om att verkställighet av en dom eller ett beslut inte hindras av att gäldenären ställer säkerhet är tydliga exempel på bestämmelser som syftar till att olagligt stöd ska kunna återkrävas så snabbt och effektivt som unionsrätten kräver.

Mot den angivna bakgrunden bedömer regeringen att den nya lagen bör tillämpas även på olagligt stöd som lämnats före ikraftträdandet. Detta bör komma till uttryck i en särskild ikraftträdandebestämmelse.

En särskild fråga som uppkommer i detta sammanhang är vad som övergångsvis bör gälla om ett mål om återbetalning är anhängigt när lagen träder i kraft.

De bestämmelser som närmast har relevans för den frågeställningen är 8–9 §§ om interimistiska beslut, 10–11 §§ om handläggningen i domstol, 12 § om rättegångskostnader och 13 § om verkställighet av dom eller beslut avseende återbetalningsskyldighet.

Enligt allmänna principer är huvudregeln att processrättsliga bestämmelser tillämpas från och med att de träder i kraft, även i fråga om redan anhängiga mål. En sådan ordning skulle dock kunna medföra olägenheter både för parterna och domstolarna genom att ett pågående mål vid ikraftträdandet skulle komma att hanteras som ett indispositivt mål istället för som ett dispositivt liksom genom att oklarheter kan uppstå också i andra avseenden t.ex. vad gäller interimistiska beslut och

verkställighet av dom. Det bör därför i en övergångsbestämmelse föreskrivas att 8–13 §§ inte ska tillämpas i fråga om mål som är anhängiga när lagen träder i kraft.

Också de föreslagna ändringarna i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. bör träda i kraft den 1 juli 2013. Bestämmelserna om revisorsgranskning och rapport bör dock tillämpas av företag för det räkenskapsår som inleds efter ikraftträdandet.

13 Förslagets konsekvenser

Den föreslagna lagen innehåller bestämmelser som i materiellt hänseende reglerar skyldigheterna för stödgivare och stödmottagare när stöd har lämnats i strid med EUF-fördragets genomförandeförbud. I lagen finns också bestämmelser om hur räntan på stödet skall beräknas. Genom de materiella bestämmelserna återges endast vad som enligt EU-domstolens rättspraxis följer av unionsrätten och därmed redan är gällande rätt. Rättegångsbestämmelserna innebär ett förtydligande vad gäller återkrav av olagligt stöd. Vid statligt stöd till följd av ett avtal är en ofta förekommande uppfattning att stödgivaren inte kan återkräva stödet eftersom avtalet är civilrättsligt bindande. Genom den föreslagna lagen klargörs att stödet ska betalas tillbaka även i en sådan situation.

EUF-fördragets förbud mot statligt stöd är en del av fördragets konkurrensregler och syftar till att möjliggöra en rättvis konkurrens mellan företag och därmed en rationell produktion och effektiv resursfördelning. Det är möjligt att ett förtydligande av bestämmelserna i viss mån kan leda till att konkurrenssnedvridningar undviks och därmed till vissa samhällsekonomiska vinster.

Den ökade medvetenheten om spelreglerna på området kan medverka till att de stödgivande organen och stödmottagarna får lättare att förstå vad de har att rätta sig efter, vilket kan leda till ett lägre antal tvister på området. Förslagen förväntas inte leda till någon nämnvärd ökning av antalet mål i domstol. Genomförandet av de föreslagna lagändringarna bör alltså kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag.

När det gäller den upplysningsskyldighet som föreskrivs för den som har upplysningar som regeringen behöver i ett granskningsärende hos kommissionen, bedöms denna skyldighet endast medföra marginellt ökade kostnader för berörda myndigheter kommuner eller landsting.

Vad gäller förslaget om ändring i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. syftar ändringen till att återspegla den granskning som revisorerna har möjlighet att göra. Den föreslagna ändringen har inga konsekvenser i de avseenden som anges i kommittéförordningen.

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler

Lagens tillämpningsområde

1 § *Denna lag gäller för statligt stöd i den mening som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).*

Genom denna bestämmelse begränsas lagens tillämpningsområde till statligt stöd i den mening som avses i artikel 107.1 i EUF-fördraget. Med statligt stöd avses därför stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, som snedvrider eller hotar att snedvrیدا konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion och som påverkar handeln mellan medlemsstaterna. EU-domstolen har genom sin rättspraxis klarlagt stödbegreppets närmare innebörd, se avsnitt 4.1.2.

Definitioner

2 § *I denna lag avses med*

stöd: varje åtgärd som uppfyller de kriterier som fastställs i artikel 107.1 i EUF-fördraget, och

olagligt stöd: stöd som lämnas i strid med genomförandeförbudet i artikel 108.3 sista meningen i EUF-fördraget.

I paragrafen definieras vissa begrepp. Definitionerna av begreppen stöd och olagligt stöd knyter an till hur begreppen definieras i rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget (procedurförordningen) (artikel 93 i EG-fördraget motsvaras av artikel 108 i EUF-fördraget).

Genomförandeförbudet innebär att planer på statligt stöd inte får genomföras utan att de först har godkänts av kommissionen. Genomförandeförbudet bygger på utgångspunkten att stödåtgärder ska anmälas till kommissionen. Kommissionen har emellertid antagit en rad förordningar om undantag från anmälningsplikten. Stöd som uppfyller villkoren i de förordningarna anses förenliga med den inre marknaden. De är därför undantagna från anmälningsplikten och får genomföras utan något ytterligare godkännande. I avsnitt 4.2.5 redogörs för de förordningar om undantag från anmälningsplikten som har störst praktisk betydelse.

Med *olagligt stöd* avses stöd som lämnas i strid med genomförandeförbudet. Lämnat olagligt stöd anses som olagligt även om kommissionen i ett granskningsärende skulle komma fram till att det är förenligt med den inre marknaden. Av EU-domstolens praxis följer dock att sådant stöd inte behöver återkrävas. Ränta ska dock utgå för tiden fram till kommissionens beslut (se 5 §).

Skyldighet att återkräva olagligt stöd

3 § *Den som har lämnat olagligt stöd ska återkräva stödet, om inte återkrav får underlåtas enligt EU-rätten.*

Frågor om återkrav enligt första stycket av stöd som har lämnats av staten prövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.1.1. Återkrav har i denna paragraf samma betydelse som i unionsrätten. Av denna rätt, särskilt artikel 14.3 i procedurförordningen, följer att med återkrav avses att den återkravsskyldige omedelbart ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att se till att stödbeloppet betalas tillbaka. Återkravet är uppfyllt först när stödbeloppet, jämte ränta, har betalats tillbaka. Först om det vid en stödmottagares konkurs konstateras att denne saknar tillgångar för att betala tillbaka stödet kan återkrav anses ha skett utan att beloppet betalats tillbaka.

I skyldigheten att återkräva olagligt stöd ligger också en skyldighet att kräva ränta, se vidare 5 §.

Bestämmelsen i paragrafens *första stycke* innebär att skyldigheten att återkräva olagligt stöd ligger på det rättssubjekt som har lämnat stödet. Det är alltså staten, en kommun, ett landsting, ett statligt eller kommunalt bolag eller något annat rättssubjekt som skyldigheten åvilar.

I *andra stycket* sägs att när olagligt stöd har lämnats av staten så ska den myndighet som regeringen bestämmer pröva frågor om återkrav.

Om kommissionen har beslutat att ett olagligt stöd är förenligt med den gemensamma marknaden, får återkrav underlåtas. I andra fall är, som redovisats i avsnitt 6.1.1 och 6.2.1, möjligheterna att underlåta återkrav synnerligen begränsade.

Skyldighet att återbetala olagligt stöd

4 § *Den som har tagit emot olagligt stöd ska betala tillbaka stödet, om inte återbetalning får underlåtas enligt EU-rätten.*

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.2.1. Utrymmet för att underlåta återbetalning är synnerligen begränsat. Ett företag som har tagit emot stöd kan inte ha berättigade förväntningar på att det är rättsenligt om det inte har beviljats i enlighet med förfarandet i artikel 108 i EUF-fördraget. Om kommissionen har beslutat att ett olagligt stöd är förenligt med den inre marknaden ska dock återbetalning inte ske. Som framgår av 5 § ska ränta i sådana fall betalas på stödbeloppet. Bestämmelsen återger endast en befintlig unionsrättslig regel.

När det gäller återbetalning av stöd som är en följd av ett avtal finns det inget hinder mot att stödet återgår genom att avtalsparterna kommer överens om att frånträda avtalet och låta eventuella fullgjorda prestationer återgå. Om parterna i ett avtal som medför statligt stöd bestämmer sig för att häva avtalet och låta prestationerna återgå, ska stödmottagaren dock betala ränta för den tid som han eller hon har förfogat över stödet.

Ränta

5 § *Den som ska betala tillbaka olagligt stöd ska betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till stödmottagarens förfogande till den dag då stödet betalas tillbaka. Om Europeiska kommissionen beslutar att ett olagligt stöd är förenligt med den inre marknaden, ska stödmottagaren betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till stödmottagarens förfogande till den dag då Europeiska kommissionen meddelar beslutet.*

Ränta enligt första stycket beräknas enligt bestämmelserna i kapitel V i kommissionens förordning (EG) nr 794/2004 av den 21 april 2004 om genomförande av rådets förordning (EG) nr 659/1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.2.2. I första stycket anges att ränta ska betalas på olagligt stöd. Ränta ska även betalas om kommissionen vid en granskning kommer fram till att en stödåtgärd som inte har anmälts enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget är förenligt med den inre marknaden enligt artikel 107.2 eller 107.3.

I andra stycket anges enligt vilka regler räntan ska beräknas.

Preskription

6 § *Preskriptionslagen (1981:130) gäller i fråga om preskription av en fordran som avser återbetalning av olagligt stöd. Förutom genom sådana åtgärder som avses i 5 § preskriptionslagen avbryts preskription av en sådan fordran på det sätt som avses i artikel 15.2 i rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget.*

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.2.3. Den första meningen är en upplysning om att preskriptionslagens regler gäller även beträffande fordran avseende återbetalning av olagligt statligt stöd. Den andra meningen innehåller en bestämmelse om preskriptionsavbrott. Av artikel 15.2 i procedurförordningen framgår bland annat att preskription av en fordran avseende återbetalning av olagligt stöd avbryts genom varje åtgärd avseende det olagliga stödet som vidtas av kommissionen eller av en medlemsstat som agerar på kommissionens begäran.

Talan om återbetalning av olagligt stöd

7 § *Talan enligt denna lag om återbetalning av olagligt stöd och betalning av ränta på sådant stöd får väckas av stödgivaren.*

Paragrafen innehåller en talerätsbestämmelse. Med ”stödgivaren” avses detsamma som ”den som lämnat olagligt stöd” i 3 §. Det är alltså staten, en kommun, ett landsting, ett statligt eller kommunalt bolag eller något annat rättssubjekt som är kärande. När det gäller stöd som lämnats av statliga myndigheter eller som är en följd av lagstiftning följer det av 3 § och kommande förordningsreglering vilken myndighet som för statens talan.

Talan förs, som behandlats i avsnitt 6.3.1, vid tingsrätt enligt forum-reglerna i 10 kap. rättegångsbalken.

Paragrafen innebär ingen inskränkning i de möjligheter att föra talan som en enskild med rättigheter till följd av genomförandeförbudets direkta effekt kan ha.

Olagligt stöd kan ha sitt ursprung i ett civilrättsligt avtal, t.ex. ett köpeavtal avseende fast egendom. Eventuella följder för avtalets innehåll och bestånd prövas inte inom ramen för den process som gäller återkrav av det olagliga stödet och blir alltså inte rättskraftigt avgjorda i den rättegången. Om stödmottagaren, vilken är den part som normalt sett torde ha intresse av den saken, vill få konsekvenser för avtalet av återbetalningen prövade får han väcka talan mot stödgivaren. Ett sådant mål handläggs som ett dispositivt tvistemål. Mål om återkrav handläggs som indispositiva tvistemål (se 11 §). Eftersom samma rättegångsform inte skulle vara tillämplig kan stödmottagarens talan inte väckas genom ett genkärsmål (14 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken). När det gäller frågor om jämkning eller hävande av ett avtal som innefattat stöd bör det beaktas att olagligt stöd inte får ersättas med ett nytt stöd.

Interimistiska beslut

8 § Rätten får besluta om omedelbar återbetalning av olagligt stöd och om omedelbar betalning av ränta på sådant stöd, om käranden visar sannolika skäl för sin talan enligt 7 §.

I fråga om beslut enligt första stycket tillämpas 15 kap. 5 § andra-fjärde styckena samt 6 och 8 §§ rättegångsbalken.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.3.3. Om käranden till stöd för sin talan åberopar ett beslut av kommissionen som slår fast att det föreligger ett olagligt och oförenligt stöd får käranden anses ha visat sannolika skäl för sin talan om inte omständigheterna i övrigt väcker allvarliga tvivel om den saken.

I *andra stycket* finns en hänvisning till vissa bestämmelser i 15 kap. rättegångsbalken som ska tillämpas i fråga om beslut om interimistisk återbetalning. I 15 kap. 8 § första stycket sägs bl.a. att en åtgärd omedelbart ska hävas om säkerhet ställs som tillgodoser ändamålet med åtgärden. Ändamålet med ett beslut enligt paragrafens första stycke är att omedelbart återställa den konkurrenssituation som skulle ha förelegat utan det olagliga stödet. Att svaranden ställer säkerhet som motsvarar det återkrävda beloppet kan därför inte anses tillgodose ändamålet med åtgärden. Se även undantaget från 3 kap. 6 § första stycket utskökningsbalken i 13 §.

9 § Betalning enligt 8 § ska ske till Länsstyrelsen i Stockholms län. Belopp som betalats till länsstyrelsen ska utan dröjsmål göras räntebärande. När dom som avser talan om återbetalning har vunnit laga kraft, ska länsstyrelsen betala ut beloppet jämte ränta till stödgivaren i den mån talan har bifallits och till svaranden i den mån talan har lämnats utan bifall eller målet har avskrivits.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.3.3.

Handläggningen i domstol

10 § *Bestämmelserna i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning om saken inte är tillåten tillämpas i mål enligt 7 §.*

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.3.2. Den har utformats med förebild i 8 kap. 2 § konkurrenslagen (2008:579).

11 § *Beslut enligt 8 § får överklagas särskilt.*

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.3.4.

Rättegångskostnader

12 § *I mål enligt denna lag tillämpas 18 kap. rättegångsbalken. Om det finns särskilda skäl, får dock rätten besluta att var och en av parterna ska svara för sina rättegångskostnader.*

Paragrafen, som har behandlats i avsnitt 6.3.5, avser frågor om rättegångskostnader i mål om återbetalning av olagligt stöd. Den har utformats efter förebild från 8 kap. 15 § andra stycket konkurrenslagen (2008:579). Första meningen innehåller endast en upplysning, nämligen att rättegångsbalkens regler om rättegångskostnader tillämpas även i de aktuella målen.

Genom bestämmelsen i paragrafens *andra mening* ges rätten möjlighet att kvitta rättegångskostnaderna. Denna möjlighet till undantag från rättegångsbalkens regler bör användas restriktivt.

Verkställighet av dom eller beslut som avser återbetalnings-skyldighet

13 § *Verkställighet av en dom varigenom en stödmottagare har förpliktats att betala tillbaka olagligt stöd eller att betala ränta på sådant stöd hindras inte genom att gäldenären ställer säkerhet på något av de sätt som anges i 3 kap. 6 § första stycket 2 och 3 utskönningsbalken.*

Verkställighet av ett interimistiskt beslut varigenom en stödmottagare har förpliktats att betala tillbaka olagligt stöd eller att betala ränta på sådant stöd hindras inte genom att gäldenären ställer säkerhet på något av de sätt som anges i 3 kap. 6 § första stycket utskönningsbalken.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.3.6.

Upplysningskyldighet

14 § *Den som avser att vidta eller ändra stödåtgärder som Europeiska kommissionen enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget ska underrättas om, ska lämna upplysningar om åtgärderna till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.*

Den som kan antas ha upplysningar som regeringen behöver i ett ärende om statligt stöd vid Europeiska kommissionen ska på begäran lämna dessa uppgifter till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 8. Motsvarigheter till bestämmelsen i paragrafens *första stycke* finns för närvarande i 6 § lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler och i 22 § förordningen (1988:764) om statligt stöd till näringslivet. Bestämmelsen i paragrafens första stycke omfattar emellertid alla rättssubjekt och statliga myndigheter som avser att vidta stödåtgärder som omfattas av anmälningsskyldigheten i artikel 108.3 i EUF-fördraget. Skyldigheten att anmäla planer på statligt stöd följer av artikel 108.3 första meningen i EUF-fördraget. Det är emellertid endast regeringen som kan anmäla stöd inom Sverige till kommissionen. Den som vill lämna statligt stöd måste därför lämna underlag för anmälan till regeringen. Även om den som planerar att lämna statligt stöd har upplyst regeringen om åtgärderna gäller genomförandeförbudet. Stödet får inte genomföras förrän regeringen anmält det till kommissionen och kommissionen godkänt det.

I paragrafens *andra stycke* föreskrivs en skyldighet för den som har upplysningar som behövs i ett granskningsärende hos kommissionen att lämna dessa uppgifter till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Skyldigheten gäller inte bara eventuella stödgivare och stödmottagare utan även andra som har information som regeringen behöver i ett ärende hos kommissionen.

Kontrollbesök

15 § När Europeiska kommissionen har beslutat om ett kontrollbesök enligt rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget har kommissionen rätt att få handräckning av Kronofogdemyndigheten för att genomföra följande åtgärder hos företaget:

1. granska räkenskaper och andra affärshandlingar samt ta kopior av dessa handlingar, och

2. få tillträde till samtliga lokaler och markområden som utnyttjas av det berörda företaget.

Frågor om handräckning enligt denna paragraf prövas av Kronofogdemyndigheten. Kronofogdemyndigheten ska inte underrätta företaget om en begäran om handräckning innan verkställighet sker. Därutöver gäller bestämmelserna i utsökningsbalken om verkställighet av förpliktelser som inte avser betalningsskyldighet eller avhysning.

Bestämmelsen har oförändrad flyttats över från 5 a § lagen (1994:1485) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013, då lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler ska upphöra att gälla.

2. Lagen tillämpas även på olagligt stöd som lämnats före ikraftträdandet.

3. Bestämmelserna i 8–13 §§ ska inte tillämpas i fråga om mål som är anhängiga när denna lag träder i kraft.

Övergångsbestämmelserna har behandlats i avsnitt 12.

14.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.

Granskning och rapport

7 § Företagets revisor ska översiktligt för varje räkenskapsår granska om en öppen redovisning och en separat redovisning för ett företag har fullgjorts i enlighet med bestämmelserna i denna lag och i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Revisorn ska upprätta en rapport över granskningen. Rapporten ska lämnas till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och förvaltningsorgan på samma sätt och inom samma tid som föreskrivs för revisionsberättelsen enligt tillämplig revisionsförfattning för företaget.

Bestämmelserna om revisorsgranskning syftar till att utgöra ett led i att uppfylla redovisningskraven i transparensdirektivet. I bestämmelsens första stycke klargörs att den granskning som företagets revisor ska göra är en översiktlig granskning. Syftet med lagändringen är att de krav på granskning som ställs i bestämmelsen ska motsvara den granskning som det är möjligt för revisorn att göra. Den översiktliga granskningen bör göra det möjligt för revisorn att uppmärksamma uppenbara felaktigheter i den redovisning som företaget ska göra enligt lagen.

Av andra stycket framgår att revisorn ska upprätta en rapport över resultatet av sin granskning och överlämna den till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och kontrollorgan.

Ändringarna behandlas i avsnitt 10.

9 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. den öppna redovisningens och den separata redovisningens utformning och innehåll i olika företag, och

2. granskningen av den öppna redovisningen och den separata redovisningen enligt 7 §.

Regeringen får vidare meddela föreskrifter om att information från en öppen redovisning och en separat redovisning samt rapport enligt 7 § andra stycket ska ges in till en eller flera myndigheter.

I första stycket 2 har ordet revisionen ändrats till granskningen och i andra stycket har ordet intyg bytts ut mot ordet rapport. Ändringarna föranleds av att bestämmelserna om intyg ändrats i 7 § andra stycket.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

- 1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.*
- 2. Bestämmelserna i 7 § tillämpas första gången av företag för det räkenskapsår som inleds efter ikraftträdandet.*

Övergångsbestämmelserna har behandlats i avsnitt 12.

Sammanfattning av betänkandet Olagligt statsstöd (SOU 2011:69)

Utredningsuppdraget

Vårt uppdrag har bestått av tre delar. Den första delen avser EU-rättens förbud mot statligt stöd som inte har godkänts av Europeiska kommissionen, den andra delen reglerna om revisorsintyg i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. och den tredje delen tillämpningen av den kommunala självkostnads-principen i vissa fall.

EUF-fördragets genomförandeförbud och svensk rätt

EU-rättens statsstödsregler

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) innehåller bland annat regler som ska säkerställa en väl fungerande konkurrens inom den inre marknaden. Bland dessa regler finns bestämmelser om statligt stöd. Dessa återfinns i artiklarna 107–109 i EUF-fördraget och har till syfte att förhindra att konkurrensförhållandena inom unionen snedvrids genom att medlemsstaterna otillbörligt gynnar vissa företag eller viss produktion ekonomiskt.

Enligt artikel 107.1 i EUF-fördraget är statligt stöd som utgångspunkt förbjudet. Det kan emellertid vara möjligt att lämna statligt stöd som är förenligt med den inre marknaden. Dock får stödet i så fall som huvudregel lämnas först sedan det anmälts till Europeiska kommissionen och kommissionen har godkänt det. Detta s.k. genomförandeförbud beskrivs i artikel 108.3 sista meningen i EUF-fördraget. Statligt stöd som lämnas utan att det godkänts av kommissionen kallas för olagligt stöd.

Med statligt stöd avses stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, som hotar att snedvrیدا konkurrensen genom att gynna vissa företag och som påverkar handeln mellan medlemsstaterna. Med statligt stöd avses inte endast stöd som ges av staten på central nivå, utan även kommuner, landsting och offentligt ägda bolag kan lämna statligt stöd. Det är inte bara direkta bidrag som kan vara statligt stöd, utan förbudet träffar även andra åtgärder som gynnar vissa företag ekonomiskt, t.ex. skattelättnader, försäljningar under marknadspris, borgensåtaganden utan någon marknadsmässig borgensavgift och kapitaltillskott utan krav på marknadsmässig avkastning.

EUF-fördragets statsstödsregler innebär inte endast att statligt stöd inte får lämnas om det inte först har godkänts av kommissionen. Av EU-domstolens rättspraxis framgår att medlemsstaterna också är skyldiga att kräva tillbaka stöd som lämnats utan kommissionens godkännande och att stödmottagaren är skyldig att betala tillbaka stödet jämte ränta.

Genomförandeförbudet har av EU-domstolen ansetts ha s.k. direkt effekt, vilket innebär att det kan åberopas av vissa enskilda, i första hand konkurrenter, inför nationella domstolar. Konkurrenter till stödmottagare ska därför ha tillgång till effektiva rättsmedel som kan säkerställa att konkurrenssituationen inte förändras genom otillåtet statligt stöd. De ska kunna hindra ett stöd som är på väg att lämnas genom att vända sig till

domstol med yrkande om att stödet omedelbart stoppas. De ska också genom en talan vid domstol kunna utverka att stödet betalas tillbaka. Konkurrenter som har lidit skada av att olagligt stöd har lämnats kan också ha rätt till ersättning för skadan.

Kommissionens roll på statsstödsområdet består inte endast i att pröva anmälningar av planer på statligt stöd, utan kommissionen övervakar också att det inte lämnas stöd i strid med genomförandeförbudet. Om stöd lämnas i strid med det förbudet kan kommissionen besluta att medlemsstaten ska återkräva stödet. Stödet ska emellertid återkrävas även utan ett sådant beslut.

Vilka lagändringar bör göras?

Vi föreslår att det införs en ny lag om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler. Den lagen ska innehålla regler om stödgivares och stödmottagares skyldigheter när stöd är på väg att lämnas eller har lämnats i strid med genomförandeförbudet. Av dessa regler ska framgå att den som har tagit emot olagligt stöd ska betala tillbaka stödet jämte ränta och att den som har lämnat olagligt stöd ska återkräva stödet.

Den föreslagna lagen innehåller också rättegångsbestämmelser i mål om olagligt stöd. Bestämmelserna gäller dels talan som en stödgivare väcker om att en stödmottagare ska betala tillbaka olagligt stöd, dels talan som konkurrenter till stödmottagaren väcker. När det gäller konkurrenters talan så kan det vara fråga om talan om förbud att lämna olagligt stöd, talan om återbetalning av olagligt stöd, talan om återkrav av sådant stöd och talan om skadestånd till följd av sådant stöd.

Beträffande konkurrenters talan syftar rättegångsreglerna till att komma till rätta med vissa problem som är en följd av att tvisterna rör tre intressenter, nämligen konkurrenten, stödgivaren och stödmottagaren. Konkurrenten ska ha tillgång till effektiva rättsmedel samtidigt som en påstådd stödmottagare ska ha rätt till en rättvis rättegång. Utgångspunkten i svensk rätt är att det inte är möjligt att föra en talan om annans rätt, en s.k. tredjemansstalan. Enligt den huvudregeln är det därför inte möjligt att föra talan om att någon ska betala till en tredje person eller en talan om förbud för en annan att göra något gentemot en tredje person. Genom den föreslagna lagen görs uttryckliga undantag från detta förbud. En konkurrent kommer därför att kunna föra talan dels mot en stödmottagare om att denne ska betala tillbaka olagligt stöd till stödgivaren, dels mot en stödgivare om att denne ska antingen förbjudas att lämna stöd till en stödmottagare eller återkräva olagligt stöd från mottagaren.

Vi föreslår också att en konkurrent till ett företag som är på väg att få olagligt stöd ska kunna samtidigt väcka talan mot stödgivaren och stödmottagaren om förbud att genomföra stödet. Därigenom tillgodoses dessa parter rätt till en rättvis rättegång samtidigt som konkurrenten får tillgång till ett effektivt rättsmedel eftersom domen får rättskraft mot alla tre parterna.

Vi föreslår vidare att det ska vara möjligt för en konkurrent till en stödmottagare att föra talan mot stödgivaren om fastställelse av att stödgivaren är skyldig att återkräva olagligt stöd. Därigenom görs avkall på vanliga krav på att ett yrkande ska vara bestämt eftersom konkurrenten inte behöver ange från vem som stödgivaren ska återkräva

stöd. Vid stödordningar som har lett till stöd till väldigt många företag kan det nämligen vara orimligt svårt för konkurrenten att ange vilka företag som har fått stöd.

Om en konkurrent väcker en förbudstalan mot endast stödgivaren eller väcker en återkravstalan mot en stödgivare så har domen inte rättskraft mot den hävdade stödmottagaren. Eftersom domen trots detta kan ha negativa verkningar för den hävdade stödmottagaren föreslår vi att denne ska ha möjlighet att inträda i rättegången som medpart på svarandesidan när sådan talan väckts.

Mål avseende olagligt stöd rör särpräglade juridiska frågor som kräver särskild juridisk kompetens. Sådana mål har många beröringspunkter med vissa mål enligt konkurrenslagen. Vi föreslår därför att mål avseende olagligt stöd ska prövas i samma ordning som konkurrensmål som Stockholms tingsrätt prövar som första instans. Talan om förbud att lämna olagligt stöd, om återbetalning av olagligt stöd, om fastställelse av skyldighet att återkräva olagligt stöd och om ersättning för skada som uppkommit genom att olagligt stöd lämnats ska därför väckas vid Stockholms tingsrätt. En skadeståndstalan får även väckas vid en tingsrätt som är behörig enligt rättegångsbalkens behörighetsregler. Överklagande av Stockholms tingsrätts domar och beslut i sådana mål ska ske hos Marknadsdomstolen. Stockholms tingsrätts sammansättning i sådan mål ska motsvara dess sammansättning i konkurrensmål. Vid huvudförhandling i mål avseende olagligt stöd ska tingsrätten därför bestå av två lagfarna domare och två ekonomiska experter.

Reglerna om revisorsintyg i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.

Vi har också haft i uppdrag att pröva om kraven på revisorsintyg i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. (transparenslagen) bör avskaffas eller ändras. Den lagen har antagits för att genomföra Europeiska kommissionens direktiv 80/723, det s.k. transparensdirektivet. Syftet med direktivet och lagen är att kommissionen ska få insyn i de finansiella förbindelserna mellan det allmänna och offentliga företag. Denna insyn ska underlätta kommissionens tillämpning av EUF-fördragets konkurrensregler, särskilt statsstödsreglerna. För att uppnå detta syfte uppställs i direktivet och lagen vissa krav på de aktuella företagens redovisning. Bestämmelserna innebär att företagen ska tydligt redovisa bland annat vilka offentliga medel som det allmänna har tillfört verksamheten och hur medlen har använts (öppen särredovisning). Lagen innebär också att företag som bedriver såväl ekonomisk verksamhet med ett legalt monopol eller liknande särställning som annan affärsverksamhet ska särredovisa intäkter och kostnader för de båda områdena (separat redovisning). I transparenslagen föreskrivs att företagets revisor ska granska om lagens redovisningskrav har följts och utfärda ett intyg över granskningen. I transparensdirektivet föreskrivs inte ett sådant krav på granskning eller intyg.

Anledningen till att vi har fått i uppdrag att utreda om revisorskravet ska tas bort eller ändras är att företagets revisorer har uttalat stor tveksamhet inför att utfärda intygen.

Vi har kunnat konstatera att det grundläggande problemet med regleringen är att det är oklart vad som menas med öppen och separat redovisning. De redovisningsskyldiga företagen vet därför inte vilka krav som ställs på deras redovisning. Eftersom det inte finns klara och detaljerade föreskrifter för hur redovisningen ska ske, är det inte möjligt att göra en revision av att redovisningsskyldigheten har fullgjorts. Det är emellertid inte lämpligt att komplettera transparenslagen med myndighetsföreskrifter om redovisningens utformning.

Den granskning som revisorerna gör är alltså endast en översiktlig granskning och kan inte vara mer ingående än så. Den översiktliga granskningen har emellertid ett värde. Vi anser därför att kravet på revisorsgranskning och revisorsintyg inte ska tas bort. Vi föreslår emellertid att transparenslagens krav på granskning ändras så att det motsvarar den granskning som är möjlig för revisorerna att göra, nämligen en översiktlig granskning.

Ett generellt undantag från den kommunala självkostnadsprincipen

Vi har slutligen haft i uppdrag att utreda om det för kommunernas frivilliga näringsverksamhet behövs ett generellt undantag från den kommunala självkostnadsprincipen enligt 8 kap. 3 c § kommunallagen. I den bestämmelsen föreskrivs att kommuner och landsting inte får ta ut högre avgifter än som svarar mot kostnaderna för de tjänster eller nyttigheter som kommunen eller landstinget tillhandahåller (självkostnaden). Självkostnadsprincipen innebär inte någon skyldighet att avgiftsfinansiera en verksamhet, utan kommunen har frihet att i stället låta verksamheten skattefinansieras. Självkostnadsprincipen innebär alltså endast en maximinivå, inte någon miniminivå för avgiftsuttaget. Syftet med självkostnadsprincipen är främst att skydda kommunmedlemmarna mot monopolprissättning.

Frågan om ett generellt undantag från självkostnadsprincipen har utretts många gånger under de senaste 20 åren, senast 2007 av Kommunala kompetensutredningen. Dessa utredningar har kommit fram till att kommunal näringsverksamhet på konkurrensutsatta marknader som drivs enligt självkostnadsprincipen leder till snedvriden konkurrens och därmed samhällsekonomiska förluster. De har mot den bakgrunden dragit slutsatsen att kommunal näringsverksamhet på konkurrensutsatta marknader bör undantas från självkostnadsprincipen. För att få fram ett kompletterande och uppdaterat underlag har vi anordnat en hearing med bland annat företrädare för näringslivsorganisationer, Konkurrensverket och Sveriges Kommuner och Landsting.

Vi har konstaterat att självkostnadsprincipen syftar främst till att skydda kommunmedlemmarna mot överprissättning i kommunala verksamheter där kommunerna har monopol. På marknader med fungerande konkurrens finns inte denna anledning att behålla självkostnadsprincipen.

Enligt vår uppfattning skulle den främsta anledningen att göra undantag från självkostnadsprincipen vara att kommunal näringsverksamhet som drivs enligt självkostnadsprincipen drabbar konkurrenterna på ett sätt som inte är önskvärt. Vid vår hearing har både Konkurrensverket, som ska verka för en effektiv konkurrens i privat och offentlig verksamhet, och olika näringslivsorganisationer som företräder just de

konkurrenter som skulle skyddas genom ett undantag förklarar att självkostnadsbaserad kommunal näringsverksamhet i viss mån är konkurrensnedvridande men att problemet inte är så stort att det motiverar ett undantag. Enligt Konkurrensverket och näringslivsorganisationerna har de senaste årens utveckling dessutom gjort frågeställningen allt mindre relevant. De anser därför att nackdelarna med ett generellt undantag klart överväger fördelarna och att det inte bör införas ett sådant undantag. Sveriges Kommuner och Landsting är av samma uppfattning, om än i viss mån av andra skäl.

Särskilt med hänsyn till att Konkurrensverket och näringslivsorganisationerna är tydliga med att de anser att det inte finns något behov av ett generellt undantag från självkostnadsprincipen har vi dragit slutsatsen att något sådant undantag inte behövs.

Konkurrensverket och näringslivsorganisationerna har dessutom anfört att ett sådant undantag skulle kunna få negativa konsekvenser. Sveriges Kommuner och Landsting har anfört att frågan inte kan ses isolerad. Vi anser därför att det inte bör göras något generellt undantag från den kommunala självkostnadsprincipen.

Förslag till lag (2012:00) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag tillämpas på statligt stöd i den mening som avses i artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

Definitioner

2 § I denna lag avses med

stöd: varje åtgärd som uppfyller de kriterier som fastställs i artikel 107.1 i EUF-fördraget,

genomförandeförbudet: förbudet i artikel 108.3 sista meningen i EUF-fördraget, och

olagligt stöd: stöd som lämnas i strid med genomförandeförbudet.

2 kap. Följder av genomförandeförbudet

EUF-fördragets genomförandeförbud

1 § Av artikel 108.3 i EUF-fördraget följer att Europeiska kommissionen ska underrättas i så god tid att den kan yttra sig om alla planer på att vidta eller ändra stödåtgärder. Om kommissionen anser att någon sådan plan inte är förenlig med den inre marknaden, ska den inleda ett förfarande för att granska den anmälda åtgärden. Åtgärden får inte genomföras förrän detta förfarande lett till ett slutligt beslut. Stödåtgärder kan vara undantagna från underrättelseskyldigheten.

Hinder mot att göra gällande rätt till olagligt stöd

2 § Rätt till olagligt stöd kan inte göras gällande med laga verkan.

Skyldighet att återbetala olagligt stöd

3 § Den som har tagit emot olagligt stöd ska betala tillbaka stödet, om inte återbetalning kan underlätas enligt EU-rätten.

Skyldighet att återkräva olagligt stöd

4 § Den som har lämnat olagligt stöd ska återkräva stödet, om inte återkrav kan underlätas enligt EU-rätten. När olagligt stöd har beslutats av en statlig myndighet ska den myndigheten återkräva stödet.

Skadestånd

5 § Av EU-rätten följer att den som har lämnat olagligt stöd kan vara skyldig att ersätta den skada som uppkommer därigenom.

Ränta

6 § Den som ska betala tillbaka olagligt stöd ska betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till stödmottagarens förfogande till den dag då stödet betalas tillbaka. Om Europeiska kommissionen beslutar att ett olagligt stöd är förenligt med den inre marknaden, ska stödmottagaren betala ränta på stödbeloppet från den dag då stödet stod till stödmottagarens förfogande till den dag då Europeiska kommissionen meddelar beslutet.

Räntan enligt första stycket beräknas enligt bestämmelserna i kapitel V i kommissionens förordning (EG) nr 794/2004 av den 21 april 2004 om genomförande av rådets förordning (EG) nr 659/1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget.

Preskription

7 § Preskriptionslagen (1981:130) gäller i fråga om preskription av en fordran avseende återbetalning av olagligt stöd. Förutom genom sådana åtgärder som avses i 5 § preskriptionslagen avbryts preskription av en sådan fordran på det sätt som avses i artikel 15 i rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget.

8 § Rätten till ersättning som avses i 5 § faller bort, om talan inte väcks inom tio år från det att skadan uppkom.

3 kap. Rättegångsbestämmelser

Inledande bestämmelse

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om

1. talan om förbud att genomföra olagligt stöd,
2. talan om förpliktande att betala tillbaka olagligt stöd,
3. talan om fastställelse av skyldighet att återkräva olagligt stöd, samt
4. talan om ersättning för skada som uppkommit genom att olagligt stöd genomförts.

Talan om förbud att genomföra olagligt stöd

2 § Talan om förbud att genomföra olagligt stöd får väckas mot stöd-givaren och stödmottagaren eller mot stöd-givaren ensam. Om en sådan talan väcks mot stöd-givaren och stödmottagaren, är 14 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken tillämpligt.

Talan om förpliktande att betala tillbaka olagligt stöd

3 § Talan får väckas om förpliktande för en stödmottagare att till stöd-givaren betala tillbaka olagligt stöd och betala ränta på sådant stöd.

4 § Talan får väckas om fastställelse av skyldighet för en stödgivare att återkräva olagligt stöd från stödmottagare. Yrkandet måste inte avse återkrav från angivna stödmottagare.

Interimistiska beslut

5 § Rätten får meddela förbud att genomföra olagligt stöd för tiden till dess att frågan slutligt har avgjorts, om käranden visar sannolika skäl för sin talan enligt 2 §.

I fråga om beslut enligt första stycket tillämpas 15 kap. 5 § andra-fjärde styckena samt 6 och 8 §§ rättegångsbalken.

6 § Rätten får besluta om omedelbar återbetalning av olagligt stöd och om omedelbar betalning av ränta på sådant stöd, om käranden visar sannolika skäl för sin talan enligt 3 §.

I fråga om beslut enligt första stycket tillämpas 15 kap. 5 § andra-fjärde styckena samt 6 och 8 §§ rättegångsbalken.

7 § Betalning enligt 6 § ska ske till Länsstyrelsen i Stockholms län. Belopp som betalats till länsstyrelsen ska genast sättas in i bank eller kreditmarknadsföretag mot ränta. När dom avseende talan om återbetalningsskyldighet har vunnit laga kraft, ska länsstyrelsen betala ut beloppet jämte ränta till stödgivaren i den mån talan har bifallits och till svaranden i den mån talan har lämnats utan bifall eller målet har avskrivits.

Vite

8 § Ett förbud vid talan enligt 2 § får förenas med vite.

Var och av vem talan får väckas

9 § Talan enligt 2–4 §§ förs vid Stockholms tingsrätt.

Talan enligt 2–4 §§ får föras av den som kan anses taleberättigad med stöd av unionsrätten.

Talan enligt 3 § får alltid föras av stödgivaren.

Uppgift om stödmottagare

10 § Den som väcker talan enligt 2 § mot en stödgivare eller enligt 4 § ska i sin ansökan om stämning lämna uppgift om namn, personnummer eller organisationsnummer samt postadress och e-postadress för mottagare av individuellt stöd som avses med talan och som är kända för käranden.

Inträde i rättegång som svarandepart

11 § Om talan enligt 2 § har väckts mot en stödgivare, får den som visar sannolika skäl för att vara berättigad till den åtgärd som förbudstalan avser inträda i rättegången som medpart till svaranden. Om inträde medges, är 14 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken tillämpligt.

12 § Om talan enligt 4 § har väckts, får den som visar sannolika skäl för att talan avser skyldighet att återkräva stöd från honom eller henne inträda i rättegången som medpart till svaranden. Om inträde medges, är 14 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken tillämpligt.

13 § Om talan väckts enligt 2 § mot en stödgivare eller enligt 4 §, ska rätten genast underrätta stödmottagare som avses med talan om rättegången och om möjligheten att inträda i denna. Stödmottagare som kändanden lämnat uppgifter om i enlighet med 10 § ska underrättas på lämpligt sätt. Andra stödmottagare ska underrättas genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar och, om det finns skäl till det, i ortstidning.

Om en mottagare av individuellt stöd blir känd för rätten under rättegången, ska underrättelse enligt första stycket genast ske på lämpligt sätt.

14 § Den som vill inträda som medpart i en rättegång enligt 11 eller 12 § ska ansöka om detta hos rätten.

15 § Inträde i en rättegång enligt 11 eller 12 § får ske endast vid tingsrätten. Om ansökan om inträde görs sedan huvudförhandling påbörjats eller käromålet på annat sätt företagits till avgörande, får inträde medges endast om inträdet kan ske utan olägenhet för rättegången.

16 § Parterna ska höras över ansökan. Rätten ska så snart som möjligt meddela beslut avseende ansökan.

Utdömmande av vite

17 § Talan om att döma ut vite förs vid tingsrätt av den på vars talan vitesförelägandet har beslutats.

Stockholms tingsrätt är alltid behörig att pröva en talan enligt första stycket.

Skadeståndstalan

18 § Talan om ersättning för skada som uppkommit genom att olagligt stöd lämnats väcks vid Stockholms tingsrätt. En sådan talan får även väckas vid en tingsrätt som är behörig enligt 10 kap. rättegångsbalken.

Överklagande

19 § Domar och beslut av Stockholms tingsrätt i mål enligt denna lag överklagas hos Marknadsdomstolen. För domar och beslut i mål om skadestånd gäller detta dock endast när ett sådant mål handlagts gemensamt med ett mål avseende talan enligt 2–4 §§.

Domar och beslut i mål om utdömmande av vite som förelagts med stöd av denna lag överklagas dock hos hovrätt enligt vad som föreskrivs i lagen (1985:206) om viten.

Beslut av tingsrätten i frågor som avses i 5, 6, 11 och 12 §§ får överklagas särskilt.

Handläggningen i domstol

Tillämpligt regelsystem

20 § Om något annat inte följer av denna lag, tillämpas i domstol de bestämmelser som anges i 21 och 22 §§.

21 § Bestämmelserna i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning om saken inte är tillåten tillämpas i mål avseende talan enligt 2–4 §§.

I mål om skadestånd gäller vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning om saken är tillåten.

22 § I mål om utdömande av vite enligt 17 § tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken om brottmål.

23 § I mål enligt 19 § ska det som sägs om hovrätten i 49, 50 och 52 kap. rättegångsbalken i stället gälla Marknadsdomstolen.

Gemensam handläggning

24 § Stockholms tingsrätt får, om det är lämpligt, besluta att ett mål om skadestånd ska handläggas gemensamt med mål avseende talan enligt 2–4 §§. Om en fortsatt gemensam handläggning skulle medföra väsentliga olägenheter, får tingsrätten besluta att särskilja målen.

Tingsrättens sammansättning

25 § Vid huvudförhandling i mål avseende talan enligt 2–4 §§ ska tingsrätten bestå av fyra ledamöter, av vilka två ska vara lagfarna domare och två ekonomiska experter. En av de lagfarna domarna ska vara rättens ordförande.

Om någon av ledamöterna får förhinder efter det att huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten ändå domför.

Vid huvudförhandling i fall som avses i 1 kap. 3 a § andra eller tredje stycket rättegångsbalken ska tingsrätten bestå av en lagfaren domare. I sådana fall får även en ekonomisk expert delta.

26 § När mål avgörs utan huvudförhandling och när frågor som hör till rättegången prövas består tingsrätten av en lagfaren domare. I sådana fall får även en ekonomisk expert delta. Om det finns särskilda skäl med hänsyn till målets eller frågans beskaffenhet, får tingsrätten ha den sammansättning som anges i 25 § första stycket.

27 § Bestämmelser om ekonomiska experter finns i 8 kap. 11 § konkurrenslagen (2008:579).

Rättegångskostnader

28 § I mål enligt denna lag tillämpas 18 kap. rättegångsbalken. Om det finns särskilda skäl, får dock rätten i ett mål avseende talan enligt 2–4 §§ besluta att var och en av parterna ska svara för sina rättegångskostnader.

4 kap. Övriga bestämmelser

Verkställighet av dom eller beslut avseende återbetalningsskyldighet

1 § Verkställighet av dom varigenom en stödmottagare har förpliktats att betala tillbaka olagligt stöd eller att betala ränta på sådant stöd hindras inte genom att gäldenären ställer säkerhet på något av de sätt som anges i 3 kap. 6 § första stycket 2 och 3 utsökningsbalken.

Verkställighet av ett interimistiskt beslut varigenom en stödmottagare har förpliktats att betala tillbaka olagligt stöd eller att betala ränta på sådant stöd hindras inte genom att gäldenären vidtar någon sådan åtgärd som avses i 3 kap. 6 § utsökningsbalken.

Upplysningsskyldighet

2 § Den som avser att vidta eller ändra stödåtgärder som Europeiska kommissionen enligt artikel 108.3 i EUF-fördraget ska underrättas om, ska lämna upplysningar om åtgärderna till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Den som kan antas ha upplysningar som regeringen behöver i ett ärende om statligt stöd vid Europeiska kommissionen ska på regeringens begäran lämna dessa uppgifter till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Kontrollbesök

3 § När Europeiska kommissionen har beslutat om ett kontrollbesök enligt rådets förordning (EG) nr 659/1999 av den 22 mars 1999 om tillämpningsföreskrifter för artikel 93 i EG-fördraget har kommissionen rätt att få handräckning av Kronofogdemyndigheten för att genomföra följande åtgärder hos företaget:

1. granska räkenskaper och andra affärshandlingar samt ta kopior av dessa handlingar, och
2. få tillträde till samtliga lokaler och markområden som utnyttjas av det berörda företaget.

Frågor om handräckning enligt denna paragraf prövas av Kronofogdemyndigheten. Kronofogdemyndigheten ska inte underrätta företaget om en begäran om handräckning innan verkställighet sker. Därutöver gäller bestämmelserna i utsökningsbalken om verkställighet av förpliktelse som inte avser betalningsskyldighet eller avhysning.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013, då lagen (1994:1845) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler ska upphöra att gälla.

2. Bestämmelserna i 2 kap. 2, 3 och 6–8 §§ tillämpas också på olagligt stöd som genomförts innan denna lag träder i kraft.

3. Bestämmelserna i 3 kap. ska inte tillämpas i fråga om mål som är anhängiga när denna lag träder i kraft.

Förslag till lag om ändring i lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m.

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Marknadsdomstolen handlägger mål och ärenden enligt

1. konkurrenslagen (2008:579),
2. marknadsföringslagen (2008:486),
3. lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden,
4. lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare,
5. lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer,
6. försäkringsavtalslagen (2005:104),
7. lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.,
8. lagen (2006:484) om franchisegivares informations-skyldighet,
9. lagen (2010:510) om lufttransporter,
10. lagen (1986:436) om näringsförbud, *och*
11. lagen (2010:1350) om uppgiftsskyldighet i fråga om marknads- och konkurrensförhållanden.

Bestämmelserna i 14–22 §§ tillämpas inte i mål eller ärenden enligt konkurrenslagen, marknadsföringslagen, försäkringsavtalslagen, lagen om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m., lagen om franchisegivares informationsskyldighet, lagen om lufttransporter, lagen om näringsförbud *eller* lagen om uppgifts-

Föreslagen lydelse

1 §

Marknadsdomstolen handlägger mål och ärenden enligt

1. konkurrenslagen (2008:579),
2. marknadsföringslagen (2008:486),
3. lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden,
4. lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare,
5. lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer,
6. försäkringsavtalslagen (2005:104),
7. lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.,
8. lagen (2006:484) om franchisegivares informations-skyldighet,
9. lagen (2010:510) om lufttransporter,
10. lagen (1986:436) om näringsförbud,
11. lagen (2010:1350) om uppgiftsskyldighet i fråga om marknads- *och* konkurrensförhållanden, *och*
12. *lagen (2012:00) om tillämpningen av Europeiska unionens statsstödsregler.*

Bestämmelserna i 14–22 §§ tillämpas inte i mål eller ärenden enligt konkurrenslagen, marknadsföringslagen, försäkringsavtalslagen, lagen om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m., lagen om franchisegivares informationsskyldighet, lagen om lufttransporter, lagen om näringsförbud, lagen om uppgifts-

skyldighet i fråga om marknads- och konkurrensförhållanden. I mål enligt marknadsföringslagen, försäkringsavtalslagen eller lagen om franchisegivares informations- skyldighet tillämpas inte heller 13 a §. I stället gäller rättegångs- reglerna i dessa lagar.

het i fråga om marknads- och konkurrensförhållanden *eller lagen om tillämpningen av Europeiska unionens statsstöds- regler*. I mål enligt marknads- föringslagen, försäkringsavtals- lagen eller lagen om franchise- givares informations- skyldighet tillämpas inte heller 13 a §. I stället gäller rättegångsreglerna i dessa lagar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

Förslag till lag om ändring i lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m. Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m.

dels att 7 § ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 7 § ska lyda ”Granskning och intyg”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Företagets revisor *skall* för varje räkenskapsår granska om en öppen redovisning och en separat redovisning för ett företag har fullgjorts i enlighet med bestämmelserna i denna lag och i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Revisorn *skall* utfärda ett särskilt intyg över granskningen. Intyget *skall* lämnas till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och förvaltningsorgan på samma sätt och inom samma tid som föreskrivs för revisionsberättelsen enligt tillämplig revisionsförfattning för företaget.

Företagets revisor *ska översiktligt* för varje räkenskapsår granska om en öppen redovisning och en separat redovisning för ett företag har fullgjorts i enlighet med bestämmelserna i denna lag och i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Revisorn *ska* utfärda ett särskilt intyg över granskningen. Intyget *ska* lämnas till stämman och styrelsen eller motsvarande lednings- och förvaltningsorgan på samma sätt och inom samma tid som föreskrivs för revisionsberättelsen enligt tillämplig revisionsförfattning för företaget.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

Förteckning över remissinstanserna

Remissyttranden över betänkandet Olagligt statsstöd (SOU 2011:69) har avgetts av följande instanser. Riksdagens ombudsmän, Riksrevisionen, Svea hovrätt, Marknadsdomstolen, Stockholms tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Kammarrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Göteborg, Justitiekanslern, Domstolsverket, Svenska ESF-rådet, Kommerskollegium, Ekonomistyrningsverket, Konkurrensverket, Vinnova, Energimyndigheten, Skatteverket, Statskontoret, Kammarkollegiet, Post- och Telestyrelsen, Transportstyrelsen, Trafikverket, Luftfartsverket, Tillväxtverket, Tillväxtanalys, Jordbruksverket, Almi Företagspartner AB, Myndigheten för radio och tv, Regelrådet, Far, SRF, SKYREV, Luleå kommun, Göteborgs kommun, Nacka kommun, Sundbybergs kommun, Nynäshamns kommun, Kungsbacka kommun, Karlskrona kommun, Stockholms kommun, Åre kommun, Gislaveds kommun, Kiruna kommun, Umeå kommun, Länsstyrelsen i Stockholm, Länsstyrelsen i Jämtland, Länsstyrelsen i Örebro, Länsstyrelsen i Dalarna, Stockholms läns landsting, Västra Götalandsregionen, Sieps, Juridiska fakultetsnämnderna vid Stockholms och Uppsala universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Landsting, Svenskt näringsliv, Företagarna, Almega AB, Fastighetsägarna Sverige, SABO, Hyresgästföreningen, Stiftelsen Svenska filminstitutet, Svensk Energi, Avfall Sverige, Återvinningsindustrierna, Stiftelsen den nya välfärden, Advokatfirman Vinge KB.

Följande instanser har inbjudits att yttra sig men avstått. Innovationsbron, Uppsala kommun, Gotlands kommun, Norrköpings kommun, Falu kommun, Malung/Sälens kommun, Ludvika kommun, Sandvikens kommun, Robertsfors kommun, Övertorneå kommun, Säffle kommun, Sjöbo kommun, Habo kommun, Skinnskattebergs kommun, Jönköpings läns landsting, Region Skåne, Juridiska fakultetsnämnden vid Umeå universitet, LO, TCO, SACO, Svenska kommunalarbetsförbundet, TV 4 AB, SBS TV AB, Tidningsaktiebolaget Metro, Advokatfirman Öberg & Associés AB, Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB.

Därutöver har yttranden inkommit från Svenska Bankföreningen, Föreningen Sverigeturism, Advokatfirman Delphi.